

FREE THOUGHT.

Mėnesinis Iliustruotas Mokslo ir Literatūros Laikraštis, leidžiamas Bendrovės "Laisvoji Mintis", Scranton, Pa.

Redakcijos Adresas: "LAISVOJI MINTIS," 1401 No. Main Ave., Scranton, Pa.

No. 7

Chicago, Ill. & Scranton, Pa., Rugsėjo (August) Mėnuo, 1910 m.

Application made for entry as Second Class Mail Matter at the Post Office at Chicago, Ill.

I METAI
1-st YEAR

Mazoji (arba Prusiškoji Lietuva 19-tame šimtmetyje.

Mazoji (arba Prusiškoji) Lietuva yra tai trikampis, kurio smailgalis atsiduria į Klaipėdos miestą, o šonus padaro rytuose maskoliškasai rubežius, vakaruose Aismarės arba Priegliaus prietaka Deimė, o pietuose — geležinkelis, einantis iš Berlyno į Peterburgą. Toliaus į dienovidžius, kaip vokiečiai sako, šiandien lietuviškoji kalba išmirusi esant. Šiandykštis rytuose bei šiaur-ryčiuose "Rytinių Prūsų" rubežius laikosi jau nuo 1422 m., po to, kaip paskirtas tapo santaikoje ties Melno azeru tarp vokiškojo kryžievių zokono ir didžiojo Lietuvos kuninkaiščio Vytauto. Tas rubežius palyti senąsias Prūsų skritis: Sudaviją, Nadraviją ir Šalaują. Vokiečių zokonas pasilaikė visą Nadravijos ir Šalaujos apėmį, o tik tai mažesniąją Šalaujos dalį (kuri į rytus siekė iki Nemunui tarp Gardino ir Kauno), šiandykščius pavietus Darkienio, Galdapės ir Stalupėnų apėmė Vytautas. Šalies padalinimas į vyriausias urėdijas (Hauptamter) traukėsi iki 1751 m., paskui į jų vietą parėjo devynetas justicijos kolegijų, kurias valdė žemietiškieji dumčiai (Landrathe). Šiandykštis-gi padalinimas į pavietus, "kreizais" vadinamus, tapo įvestas 1 d. rugsėjo 1818 m.

Šiandien Mazoji Lietuva paskilbus savo lietuviškais arkliais; juos p.žįsta netik arklių mylėtojai, bet ir Vokietijos armijoje lietuviškieji žirgai yra svarbus faktoris: Jurgaičių ir Trakėnų arklidės žinomos yra visur. Taip-gi Prūsų Lietuvos girios bent Vokietijoje yra garsios tarp medziotojų. Ibenhorsto girioje dar tebieši briedžiai; nors jų ir čia nebūtų likę, jaigu įstatymais nebūtų uždrausta juos naikinti. Medžioti gali tik tai ciesaorius, arba jo svečiai. Rods ir Vilimas II šiandien labjaus mėgstas medžioti Romintuose, negu kur kitur.

Vyriausias Mazosios Lietuvos miestas — Tilzė, išsidriekusi palei Nemuną, garsi savo sūriais, čebatų išdirbimu, ir kaipo vieta, kurioj įvyko santaika 1807 m.,

kada Napoleonas I su caru Aleksandru I ir Prūsų karaliumi susitiko ant plausto Nemuno viduryje ir nužemino... Prūsija (vokiškąją). Dar šiandien Vokiečių ulyčioje tebstovi namas, kuriame buvo gyvenęs Napoleonas. Vokiečiai pastatė paminklą čionykščiam sodne savai karalienei Luizei. Ant rinkos-gi paminklas pastatytas yra Maksui von Šenkendorf su parašu: "Aš savo žodžio nelaužysiu, pamokslininkausiu ir šnekėsiu apie ciesaorius ir Vokietiją!" Nors lietuviai daugiausia gyvena kaimuose, tačiau lietuviškoji kalba girdisi lietuviškoje bažnyčioje, kurią maskoliai pastatydinę laike 7-metinės karės, ir teisme, kur vertėjai ją perguldo į vokiškąją kalbą. Trečiadieniais ir šeštadieniais ant kermošių suvažiuoja iš aplinkės tytveikos lietuvių, ir vokiečiai pykestauja, kam tie buriai vokiškai neveblena. Kuningai kaimuose laiko dvigubą dievmaldystę, lietuviškai ir vokiškai. Mat, pratina lietuvius prie vokietybės, nežiūrint į tai, kad karalius Fridrikis Vilimas III su karaliene Luize, besislapstydams Lietuvoje 1806 ir 1807 m., prizadėjusiu yra, jog už jų ištikimybę lietuviškoji kalba ir lietuviškoji tautybė businčios ant amžinųjų amžių apginamos ir užlaikomos. Tačiau lietuviai... gaišta. Nors lietuviai gauna pašalpa, Tilzės gymnazijoje 12 mokinių ima po 100 dolerių metams, o Karaliaučiaus universitete 6 studentai gauna po 200 dolerių metams — ir toji pašalpa skiriama kaip tiems, kurie "dušelninkais" pastoti nori, taip ir tiems, kurie mokintojais tapti ketina, tačiau siekis pašalpos yra aiškus — lietuvių suvokietinimas! Patįs lietuviai valdžiai prigelbsti, nes perėję augštesnes mokyklas ir pakopę ant augštesnio sąmonės laipto, pasiliauja save belaikę lietuviams ir su savo šeimyna daugiausiai ar vien tik vokiškai kalbėdami, tuosius būtinai į vokiečius paverčia... Bene ateis laikas, kad tie lietuviai, prasilavinę tarp vokiečių, taps tokiais vadais Lietuvai, koku Arminius pastojo vokiečiams, prasimokinęs tarp romėnų!! Juk patįs vokiečiai pripažįsta, kad germanizavimas lietuvių ne ant labo nueina, nes tarp suvokietintųjų pla-

tinasi visokios piktadarystės, kurių nerastum tyrai lietuviškose skirtyse. Rods Friedebergis rašo: “Drąsa, smurtumas ir tėvynės (vokiškos!) meilė šiandien yra lyg tėvonišku kraičiu Prusiškųjų lietuvių, kurie kaip prigimti kavaleristai priguli prie vokiečių ciosorystės geriausių kareivių; “bet už tatai P. Hutten ir kiti juokauja iš per didelio lietuvių įtikėjimo į karaliaus galybę ir malonę, sakydami, kad “tikras lietuvis nesiiaustų sveiku beėšas, jaigu jis bent sykį ant metų nerašytų į savo karalių”. Bylos dėlei įžeidimo karaliaus tarpe lietuvių prigulinčios į kategoriją negalimų daigtų; sakó, tik tūlas piemuo, Šlopsnys, miestelyje Kodjuthen užtikęs virvešokėjus bestatant trapėzą ir virvę užtraukiant artimais bažnyčios, kada policijai skųsdamasi negavęs ēšas užganėdinimo, išsitaręs: “Na, jaigu karalius daro tokius įstatymus, kurie leidžia kartuves statyti artimais bažnyčios, tad jis turi būti ar melagis ar kvailys. . . .” Bet teismas, ēšą, išteisinęs tą piemenį dėlei jo kvailumo.

Čionykščių lietuvių apšvietimas stovi ne ant augšto laipsnio, o jų dievotumas neturi nė krašto, nė galo. Neišpasakomai jie sufanatizuoti, net bažnyčia jiems nėra ganėtinai dievota, ir todėl užtiksi susirinkimus visose pakampėse, kur maldininkai — “spirgų razbaininkai”, kaip juos patįs prūsai vadina — susitelkę skaito “Bybelį”, gieda giesmes, maldas kalba, o tūli pamokslus sako. Jau P. Preis savam laiške į Peterburgą rašytame iš Karaliaučiaus 1839 m., tarp kitko sako: “Išjieskojimai apie Mukerius pasibaigė: rods, nusprendimas dar nėra apskelbtas. Sako, bausmė būsianti aštri. Vienas tų fanatikų parėjo ant to, kad laukdamas ūmai naujo tvanmečio (patapo), pasistatė akrotą ant Priegliaus. Kadan-gi to laivo pastatymas buvo labai kvailas, tai jis ir nuskendo. Žiurėk, koki stebuklai darosi prašviestoje Prūsijoje. Antrapus vertus, įstatymai nėra rašyti paikšams!” Tikėdami į Biblijos mokymus, lietuviai linkę yra daryti skirtvieses (sektas) ir paskendę prietaruose: retai kur rastum tiek sektų ir bažnyčių, kaip tarpe lietuvių. Mennonitai čia beveik iš vienu vokiečių susideda. Tarp prietarų randame lietuvių įtikėjimą į visokių velnių vaidinimąsi, ir jie labai bijosi tų savo dieviškų smailakulnių. Dar nesenai ant Rambynkalnio tapo suplaisintas senas šventas aukuro akmuo; o iki jis ant vietos tebestovėjo, lietuviai, pro šalį eidami, padėdavo ant jo jaib kokią auką, ir dabar sako, kad to akmens sunaikintojai visi esą nukentėję: vieni apakę, kiti apkurtę, kiti numirę, lyginai kaip ans malūnininkas, kurs akmens skeveldras panaudojęs girnoms. . . . Lietuviai taip-gi tiki į Laumes, kurios vagia gimusius kūdykius, o į jų vietą padeda kripius. Par Jonines lietuviai sukuria ugnis ant kalnų ar paupiais, ir, nuėję “kupoliautų”, renka pievose tūlas žoles, kurias į namus įneša, tiktai ne par duris; tas žoles paskui

vartoja kaip gyduoles ir iškvošimui ateities”.

Lietuvių Rytprūsioose 1831 m., skaitė 125.440 “galvų”, o visas gyventojų skaičius tuose valsčiuose, kur lietuviai gyveno, išnešė 456.684, tai-gi lietuvių buvo 27%. 1848 m. Pagal Voelkelio apskaitymą Rytprūsioose lietuvių buvo į 150.580. 1878 m. skaitė lietuvių jau 131.415 o 1890 m. 121.265. Ar tos skaitlinės teisingos yra, reikia labai abejoti, kadan-gi vokiečiai mėgsta prisivinti tuos lietuvius, kurie moka vokiškai šnekėti.

“Ūkininkas” rašo: “Prūsioose, kur dar lietuvių daug gyvena, tai yra daugiaus kaimų, o kur vokiečiai apsėda — ttu darosi dvarai. Antai Klaipėdos bei Šilokarčiamos valsčiuose beveik vieni lietuvininkai gyvena, už tai tenai ir mažai dvarų tėra. Ale nueik sykį į senovės Sambiją, apie Karaliaučių — ten vieni dvarai, kaimų beveik nėra. Mat šitame kampe kitą kartą gyveno mūsų pusbroliai, senieji prūsai. Tai-gi, kada vokiški galvožūdžiai, vadinami kryževiais, užpuolė tą kraštą, ir senuosius prusus išpjovė, tai paskui jų žemę pasidalino dideliais plotais, ir dabar anų galvažūdžių padermė tenai gyvena ir tuos dvarus valdo”.

Gintaro pramonės lopšiu yra kasyklos pas Juodkrantį; jos yra rankose firmos Statten ir Becker'is. Lietuviai yra smagūs nėriai, ir pajieškomi gintaro bageriavimui. Iš pradžių partrauktieji prancūzai negalėjo pakęsti klimata. Šiaip, užsiėmimas lietuvių, nešnekant apie pajūrius, kur žukla gyvenama, yra žemdirbystė. Nors sklypai nėra dideli, tačiau tarpe ūkininkų nesiranda bėdinumo. Savo žemes lietuviai mėgsta pardavinėti. Sentelėjęs tėvas (40-50 metų amžiaus) paveda savo ūkį vyriausiam sūnui, pats-gi pasiima išimtinę: namą, lopą žemės su leidimu laikyti keletą gyvulių. Bylinėtiesi yra smarkiai įjunkę nors dėl menkniekių. Žmonės yra gan sveiki ir gan ilgai pagyvena. Tarp piktadarysčių, sako, neteisi prisieka esanti tanki; mat, “jaigu langas buvo atviras”, arba, “jaigu jis tiesiąją ranką, su plaštaka augštyt, atgrežia teistojui, o kairiąją nuleidžia žėmyn su plaštaka į užpakalį”, arba “jaigu jis turi įsidėjęs šiaudą į kairįjį čebatą”, tai kreiva prisieka jam nieko nekenkianti arba nėsanti nuodėme. Žemietiškas teismas (Landgericht) Tilžėje turįs laikyti kasmet po 6 ar 7 prisaiķintųjų posėdžius (kiekvienas traukiasi per 2 savaiti).

Gymnazijų Mažojoje Lietuvoje netrūksta. Gymnazija Brunsberge nesenai šventė savo šimtmetines sukaktuves, kurion iškilmėn ir Tilžės mokiniojų kolegija buvo nusiuntusi savo atstovą. Gimnazija Ysruityje yra viduje išpuošta Odyssejiškais Neidės paveikslais.

Rektoriauĳant V. Th. Šteinui (1808-13) Tilžės provincijališkoji mokykla tapo paversta į karališką gimnaziją 1812 m. Tame laike vyriausybė įvesdino egzamenus vyresniems mokytojams prie augštesniųjų mokyklų prieš moklišką deputaciją viešamjam pamoky-

mui. Tokiu būdu, Šteinui rektoriatuojant, du mokintoju, neišlaikę egzameno, kreipėsi prie kitokio užsiėmimo. Reikėjo įgyti geresnius mokytojus. Viešojo mokyimo departamentas 1811 m. papeikė tūlas ydas prie trijų Prūsijos provincijališkųjų mokyklų Tilžėje, Lyke ir Gumbinėje (o Safeld neįstengė palaikyti provinciališką mokyklą); tuomet Gumbinē buvo valdžios sėdėne. Tad iš svetur pakviesta mokytojais į Tilžę — V. Corber ir Fr. L. List, o 1812 m. atkako iš Hallės: Senz, Seelmann ir Mengewein.

Prie Tilžės gimnazijos Fridrikis Vilimas III 1844 m. kaip dovaną lietuviams už jų ištikimybę karalui laikuose kariškos vokiečiams bėdos įsteigė lietuviškąją stipendiją, idant lietuviai galėtų pasišvesti mokslams kuningystės, mokytojavimo, jurisprudencijos ir valdžios lietuviškuose skričiuose ne tik mokykloje, bet ir universitete. Ir dabar fakultatyviškai mokina gimnazijoje lietuviškąją kalbą.

1869 m. švenčiant 25-metinį jubilėjų direktorato Fabiano, tapo įsteigta stipendium Fabianum prie Tilžės gimnazijos. Čion mokytojavo par ilgus metus lietuvių mokytojai Gisevius, A. Thomas ir kiti lietuvių draugai.

1891 m. Tilžės gimnazijoje mažai lietuvių tesimokino, bene kokia 30. Pirma dar daug menkiaus tebūdavo. Visai būtų kitaip išveizėję, jai lietuviai būtų išsyk sumanę pasinaudoti karališkąja stipendija, inteligentija galėtų dabar būti lietuviška, o Vokietijoje nėra sunku įgauti mokslui ir dvasiškam įgalėjimui pritinkantis urėdas. Štai ką rašo "Vienybė Liet." 1893 m.: "Prūsų Lietuvoje labai mažai mūsų jaunuomenės lanko gimnazijas ir augštesnes mokslavietes. Priežastimi to yra netiktai tas, kad tenyščiai lietuviai yra dideli materialistai, bet ir tas, kad savo sylomis nė joks mokintinis nebegali į mokslus eiti. Jai vaikas nuo tėvų ar globėjų 100 markių ant mėnesio negauna, tai į mokslus eiti negali. Tėvai vėl ir vaikai apsirokuoja, kad geriaus yra pinigų, ne mokslą turėti. Kad Prūsuoose kas pasakytų, jog pas mus daugel vaikinių, duodami lekcijas dėl žemesnių kliausių ar "švedų" (tai yra tų, kurie ketina dar iškalose mokslus eiti) gauna pinigų ir iš to išmisdami, mokslus išėina, tai nieks netikėtų, nors tai tikra teisybė yra.

"Karaliaučiaus universitete nėra nė dešimties lietuvių studentų. Tilžės gimnazijoje, kur nuo karaliaus paliktas fundušas 10 besimokinančių lietuvių, nenori lietuviai iš to pasinaudoti ir par tai daug to fundušo vokiečiams mokintiniams atiduoda. Taip Karaliaučiaus universitete, kaip ir ano krašto Lietuvos gimnazijose daugel mokintinių su liet. pravardėmis atsiranda, bet savo kalbai ir kraštui yra atšalę. Karaliaučiuje yra net draugystė "Lithuania", bet nieko draugė su lietuvių neturi, nes taip aname krašte Lietuvą už savo vokišką provinciją laiko, kaip Lenkai mūsų Lietuvą...."

"Iš tos priežasties, kad visi save labai protiniais iš prigimimo laiko, tai nieks augštai nesimokina, ir ano krašto lietuviai mažai inteligentų turi. Į pasiuntinius visados vokiečius išrenka, nes vokiečiai lygiai su šventaisiais yra laikomi, o ir aniolai danguje vokiškai kalbą. Par tai taip tankiai atsitinka, kad dar moterūnai (mažonkowie) savo tarpe lietuviškai kalba, o su vaikais vokiškai. Tilžėje yra viena bažnyčia lietuviška vadinama, bet tenai vaikus vokiškoje kalboje įžegnoja, o ne Tilžėje, ne Klaipėdoj, su apšviestiesniu žmogumi negali lietuviškai susikalbėti. Kur dar yra prastas žmogelis, tai tą kalbą supranta.... Be melo sakau, kad Vilniaus, mieste, kur mažne visi į lenkus ir maskolius išvirto, greičiaus galėtumei lietuviškai susišnekėti, negu po Prūsų Lietuvos miestus...."

Pas mus kalbama "Durnas kaip vokiečiai!" o ten jau vokiečiai tą mūsų priežodį, ant savo naudos sunaudoję, sako: "Dumm wie ein Litauer" (Durnas kaip lietuvis)!

"Vokiečiai labai džiaugias, kad gavo visus lietuvius —mozurus dviliai sumigdyti. Jie to vokiško jungo su visu nejaučia, ir nejaus, pakol tokiu miegu miegos, "mulkais" būdami, kaip juos vokiečiai vadina".

"Varpas" taip pat tolygiai nesųkj skundžiasi: "Iškalose, į kurias kožnas savo vaikus turi siųsti, vien vokiškai temokiama, ir tik labai retai mažumas lietuviškai, nors nuo ministerijos paliepimas išduotas vaikinius paskutiniu du metu (13-uose ir 14-uose metuose) ir lietuviškai po kelias adynas per nedėlę mokinti. Kad tikt daugiau būtų lietuviškų mokintojų ir kuningų, kurie ant to dabotų, tai kitaip rastųsi. Bet dabar ką vokiškiems kuningams rūpi tas dalykas, o mokinčiai elementariški džiaugiasi, kad tik nereikia dviejose kalbose mokinti. Rods paskutiniame laike pusėtinai daugel mokėnasi ant mokintojų, ypač dėlto, kad lietuviški mokintiniai Ragainės seminarijoje gauna stipendiją, ir tikimės, kad veik geriaus bus.... "Įrengti Tilžėje seminariją mokintojams kaimų mokslainėse Lietuvoje, reikalavo nuo ministerijos jau liet. kuningas Frohlich, bet nebuvo likta tokią įsteigti rektoriui provincijonališkos mokslainės Klemensui (1791—1808). "Šiandien luoma mokintojų liaudies mokslainėse Lietuvoje prisiskaito prie geriausiųjų pedagogiškų elementų Vokietijos", sako Friedebergis. Tačiau reikia pridurti su "Varpu", jog "mūsų mokintojai norins ir lietuviškai, tačiau tik didžiausieji naikintojai lietuviškai yra, ir juose vis didžiausias abejojimas randasi, tiktai dėlto, juog jiems visas vyriškumas yra iš galvos išvarytas, jie bijo rūstaus tyrioniško veido ir nuo visoko išsigąsta; bet dabar randasi jau supratimas ir tarp mokintojų...."

Pakėlimui savų reikalų vokiečiai steigia draugijas. Minėjome studentų draugiją "Lietuvą", yra dar draugija "Baltija" neva lietuviams. Karaliaučiuje

1808 m. įsteigta "Doros Ratelis" (Tugendbund), prie kurio prigulėjo Gneisenau, o kuriam draugui gi buvo minystras Štein, Šarnhorst ir k. Tos unijos siekiu buvo pakelti nuslopintą vokiečių tautos dvasią, palengvinti bėdas, įvykusias dėl karių ir rengti kelią išvadavimui Vokietijos.... Taip-gi Karaliaučiuje yra senovės mylėtojų draugija "Prussia", kuri turi didoką rankių ir lietuvių praeities dokumentų. Męs-gi lietuviai 1884 m. Tilžėje neistengėme įkurti "Liet. Mokslų Draugiją", per spendimus ir skundimus lietuviškų išgamų, kaip kun. Jurkšatis, gymnazijos mokytojas Kuršatis ir tt. Rods 1885 m. įsteigta "Byrutės", draugija, kuri laiko suėjimus visuose Mažosios Lietuvos kraštuose ir supažindino Prūsų lietuvius su savo gimtinės šalies istorija ir su anapusrubežine mūsų inteligentija. Tačiau ir "Byrutė" randa priešinybę tarp vokiečių ir tarp lietuvių, netik maldininkų, bet ir valdžiai pasidavusių. "Byrutės" kningyne randasi daug kningų, senų rankraščių ir senovės daigtų rinkliava.

Nors vokiečiai giriasi nepersekioją liet. kalbos ir tautybės, tačiau lietuviai priversti buvo nuo senai peticijas siuntinėti į Berlyną, kad valdžia lieptų vartoti prigimtine kalbą pradinėse mokyklose. Taip, pvd., 1892 m. lietuviai reikalauja be religijos mokymo lietuviškoje kalboje, "idant mūsų liežuvis būtų mokinamas seminarijose, taip kad mokytojai bent mokėtų lietuviškai", tén taip-gi primena, idant mokytojams būtų įsakyta nebausti vaikų už šnekėjimą lietuviškai mokyklose. Lietuviai niekad neturėtų užsimiršti minystro von Gosslerio išsitarimo: "Lietuviai neturi tiesos pasilikti lietuviams!", o nuolatos būdėti, gyniodami savo tautos tiesas.

Pirmas delegatas į Vokiečių ciosorystės seimą iš Klaipėdos bei Šilokarčiamos valsčių buvęs lietuvis ūkininkas Kyns iš Veiveriškių kaimo, 1848 m., kada Vokietijoje, revoliucijai siautus, seimas prasidėjo. Nuo to laiko iki keletas metų atgal tik vien vokiečiai tebuvo aprenkami. Druį Sauerveinui pamėginus 1880 m. kandidatuoti pasiuntiniu ciosorystės seiman, lietuviai par ilgą laiką kiutojo politiškame miege. 1890 m. d-ars Bruožis buvo kandidatu, tik 100 balsų tegavo. 1891 m. vieton oberprezidento Šlykmano ir general-feldmaršalo Moltkės ne su geresne pasekme kandidatavo d-ras Bruožis ir M. Jankus. Labjausiai Traušys, redaktorius. "Konservatyvų Draugystės Laiško", pasidavęs valdžiai, lygiai kaip mokytojas Kuršatis, bjauriais žodžiais apdrabstė kandidatus.

Prūsų lietuvių literatūra nėra turtinga; jų pasakose pirmą vietą užima velniukai ir laumės. Pasakas yra rinkę daugelis svetimžemių mokslinčių: Šleicheris Leskien ir Brugmann, Geitleris, Veckenstedt ir k. Potam dainos yra mielai jaunuomenės dainuojamos; prie jų rinkimo prisidėjo lietuviai: P. Bulėnas (v. Bohlen). Gisevius, Rėza, Kuršaitis ir k. H. Budrius (g. 1783,

m. 1852 metuose, kaip precentorius Pilupėnuose) buvo stropus dainų rinkėjas. Jau Rėza savo dainų rinkinyje pamini jį su padėka, 1848 m. "Die neuen Preussischen Provinzialblaetter" paduoda jo rankių 37 dainų su melodijomis, ir vėliaus dar "Provinzialblaetter" apgarsinęs yra daugelį jo surinktų dainų. Vokiečiai yra daugelį mūsų dainų persiguldę, kaip Herderis savo "Tautų Balsuose" (Stimmen der Volker, 1778 ir 1779 m.), taip-gi Chamisso keletą yra pamėgęzdžiojęs. Rankių dainų su gaidomis yra išleides Chr. Barčius (Bartsch: Wintersche Universitaets-Buchhandlung in Heideberg, 1886 ir 1889). Jau garsysis Lessing sako savo 33-ame "laiške apie naujausią literatūrą", 1759 m. štai ką: "Galima būtų iš to pasimokinti, kad po kiekviena padange užgema poėtai, ir kad gaivūs jausmai nevien jaukioms tautoms tepriklauso. Dar neseniai aš pervarčiau "Ruikio Lietuviškąjį Žodyną" (išėjusį 1757 m. Karaliaučiuje), ir galop įžengtinių pastabų apie šitą kalbą užtikau vieną čion priklausantį retumą, kurs mane be galo pradžiugino. Tai buvo keletas dainų, kaip jas ten dainuoja paprastos mergos. Koks nekalta juokdaringumas! Kokia perimanti prastybė!" Lietuvių dainos taip labai patiko Gaethei, kad jis (1781-82 m.) parėmė jas į savo "Die Fischerin", prasidedančią su ballada "Erlkoenig". Ir kada vėliaus, 1825 m., Goethė susipažino su Rėzos išleistomis (85) dainomis, jis parašė meilų apie jas atsiliepimą, kurs prasideda žodžiais: "Su šituo rinkiumi vėl išsipildė vienas mano linkėjimų". — Labai akyvos yra patarlės ir mįsliai, kuriuos rinko A. Šleicheris (g. 1821 m. 1868) į savo kelionėje po Lietuvą 1852 m. jis dideliai užsipelnęs yra mokytamjam svietui savo lietuviškosios kalbos rankakninge. Leipcigo profesoriai A. Leskien ir K. Brugmann išleido 1882 m. Štrasburge pas K. J. Truebnerį: "Litauische Volkslieder und Maerchen", kur surinkta apie Vilkiškius pas Tilžę 143 dainos, o Garliavoje Pakauinėje 106 dainos:— Tarp poėtų Prūsų Lietuva suteikė Duonelaitį (+1780 m.), kurio "Metas" hexamėtrais parašytas. Taip-gi kalbžinys Girėnas (Dras Sauerveinas) yra daug gražių dainelių sueilrašavęs. — Į lietuvišką kalbą išverstas yra šv. raštas "Bybelis", kurs, su išverstu Liuterio katechizmu ir giesmių kninga, beveik vienintėle rankakninge tebuvo iki neseniai Tilžės gymnazijoje; toliaus randasi vokiečių pasakos, teikos, ypatingai Rėzos, bei tūlos giesmės ir šiaip vokiški raštai, labjaus religiškos pakraipos.

Tarp mokintų vyrų, tyrinėjusių liet. kalbą ir literatūrą, paminėti dar reikia senąjį Kuršatį, kleboną Karaliaučiuje, išleistoją lietuviškai-vokiško žodyno ir gramatikos, kurią papildo darbai A. Leskieno ir O. Wiedemanno. Taip-gi gymnazijos mokintojas Maksim. Voelkelis pasiekęs yra žymius rezultatus savais tyrinėjimais; jis, kaip ir gimnazijos mokytojas Šykopp Tilžėje, išleides yra elementarinę kningelę, o kun. Jakobi

Klaipėdoje išleidė chrēstomatiją, tinkamą pradinėms mokykloms.

Tarp ypatingumų patėmyti reikia, kad Prūsų lietuviai, raštą rašydami, vartoja latyniškas raides, bet spaudoje — vokiškas! Iš didesnės dalies Prūsų lietuviai yra protestonai, katalikų maža.

Leksikographiškai žymūs yra darbai Nesselmanno ir Ad. Bezenbergerio, kuriuodu profesoriavo prie Karaliaučiaus universiteto. Nemažiaus patėmytini yra etnologiški tardymai Giseviaus¹⁾, Glogavo (mirė Tilžėje 1874 m. kaipo superintendentas), V. Pierson'o ("Deliciae Prussicae"), Bezenbergerio, Bruecknerio.

Lietuvišką kalbą rūpinasi "Lietuvių Raštų Draugystė" (Lit. lit. Verein) Tilžėje, kurios metinė "Mitteilungen" yra akyvos. Mažojejo Lietuvoje išėina keletas laikraščių, paskirtų tai politikos reikalams, tai vėl religiško ar nereligiško įturio. Tarp geresnių seniaus buvo Kibelktos "Liet. polit. laikraštis", "Nemuno Sargas", "Saulėteka", o šiandien "Byrutė" ir "Allgemeine lit. Rundschau".

Visuomet veiklūs būdavo profesoriai prie Karaliaučiaus universiteto. Besilankant ten P. Preisui profesoriavo: Sartorius, mokytojas thēologijos (g. Darmštadtė 1795, +1859), Lobeek (1781 — 1860), geras philologas; pagarsėjo jo veikalas: "Aglaphamus, de theologiae mysticae Graecorum causis", 1829 m. Karaliaučiuje išleistas; Drumann (1786—1861), jo veikalai: Geschichte Rom's in seinem Uebergange v. d. republ. zur monarch. Verfassung, ir Die Arbeiter and Kommunisten in Griechenland und Rom; Rhesa arba Rēza, kurs gimęs yra Kravaičių kaime²⁾, o apie kurį rašo P. J. Preis (g. 1810, +1846), bene pirmas maskoliškas žinovas liet. kalbos, savame laiške iš Karaliaučiaus 1839 m. (slg. "Živaja Starina", 1890, t. II): "Kas kišasi prof. Rēzos, tai jis yra čiuda, kokio svietas nebuvo pagaminęs. — Tai nuo kojų iki galvai apsirutuliaavęs hypochondrikas, žmogus bailus, be atydos (razsiejannyj), užmirštantis tai, ką pats sakė pirm kelių valandų. Kadangi jisai šneka iš palengvo, su pertrūkais ir patyka, tad kiekvienas mano greitai ir garsiai ištartas žodis jį maišo. Jis ima maivotiesi (posiemenivat') kojomis, rankomis ir visu kūnu. Suprantamas daigtas, kad ir aš maišausi. Būti pas jį adyną — tai kankynė dėl manęs. Aš tiktai naudojuo-

1) Gisevius buvo nuo 1825 m. mokytoju prie Tilžės gymnazijos ir ten pasimirė 1880 m. Jis tyrinėjo liet. tautą, rinko senoviškus daigtus, pasakas, teikas ir dainas. Daugelį jo darbų spausdino "Die Preussischen Provinzialblaetter" o daugelis jo atkastų ar surastų daigtų guli rankiuose "Prussijos". Dalis jo palikimų atiteko "Liet. Raštų Draugystei" Tilžėje.

2) Kravaičių ir Pilkapių kaimai tapo užnešti smiltimis; yra dar maudynės Krantas (Cranz), Juodkrantis (Schwarzort). Arti Kravaičių kaimo ant augšto smilčių kalno buvęs ažeras, kuriame daug karosų būdavę.

siu jo kningynu, katrame randasi labai daug brangintinių rankraščių, palytinčių liet. kalbą. — Mokinuosiu-gi nuo vieno studento, gimusio lietuvio (Kuršaitis), kurį man Rēza rekomendavo. — Aš labai pasitenkinęs esmi jo lekcijomis". — Voigt (1786—1863), autorius "Geschichte Preussens" (1827-39, 9 tomai), "Codex diplomaticus Prussicus" 1836-61 m., 6 tomai; "Hildebrand als Papst Gregor VII, 1815 (2-ras išleid. 1846 m.); Rosenkranz; P. v. Bohlen (+ 1840 m. kaipo rytinių kalbų profesorius Karaliaučiuje), apie kurį Preis taip rašo: "Tas jaunas mokslinčius su karščiu ėmėsi išmokti lietuviškai ir tiek jam pasisekė, kad keliaudamas par kaimus, jis surinko daugybę dainų nuo žmonių. Jis išguldė jas į vokiškąją kalbą ir tarėsi išleisti drauge su tekstu; bet nerado išleidėjo. Jos dabar guli Paslaptame Archyve...") — Vėliaus čion mokino Kuršaitis (+1884 m.) ir Nesselmann (kurio rankius liet. dainų išėjo 1853 m.), o 1884 m. profesoriavo poėtas Felix Dahn (g. Hamburge, 1834 m.) su Vidžemiečiu Waltheriu, rytpūsiais Friedlaenderiu, kurio garsi yra Sittengeschichte Roms, Hirschfeldu, su vokiečiais Jordann, Thiele, Bezenbergen ("Litauische Forschungen", 1882 Goettिंगene), kurs Nesselmanui mirus užėmė katedrą palygintinė kalbotyros. Yra ir daugiaus garsių profesorių Karaliaučiuje.

Su lietuviais susimaišę yra daugelis vokiečių, daugiausiai iš Salzburgo kilusių. Mat, kada 1731 m. par neapykantą archivyvskupo Firmion'o Salzburgo archivyvskupystės protestonai buvo priversti jieškoti naujos buveinės, — tik par Prūsų karaliaus intervenciją jie gavo liuosą pasiduoti savo lobiuss — Lietuva buvo marų nušluota ir aptuštėjusi. Tad Fridrikis Vilimas I arti 17000 tų vargšų apgyvendino Lietuvoje. Tačiau lietuviai su jais nesigiminauja po šiai dienai.

Keletas vokiečių iš Mažosios Lietuvos paskilbę yra literatūros historijoje. Taip Simas Dach, nemirtinas sueiliuotojas "Aeunchen von Tharau" paeina iš Klaipėdos. Max von Šenkendorf, ans vokiečių patrijotų dainius, gimęs yra Lenkoniškiuose pas Tilžę 1783 m. Jis, lyginai kaip Heinrichis Kleist, apdainavo vargus karių su prancūzais; 1813 m. įstojo į kariumenę, bet dėl luošumo rankos negalėjo į mūšį eiti; už tai tarnavo vokiečiams, įkvėpdamas dvasią savo užgriebiančiomis mūšio ir laisvės dainomis. Pasibaigus karei, jis mirė (1817 m.) Koblentze kaipo valdzios dumčius. Smagiausios jo dainelės: "Landsturm", "Auf Scharnhorst's Tod", "Soldaten. Morgenlied", "Fruehlingsgruss an das Vaterland". — Vilimas Jordan, didis naujosios gadynės rapsodistas, kurs apkeliavo ir Ameriką,

***) Savo laike garsus tyrinėtojas ketino išleisti didesnį rankių (130) liet. dainų, bet mirtis pertraukė jo darbus. Dalis jų tapo atspausdinta su meliodijomis "Preuss. Provinzialblaetter'iuose". "Liet. Raštų Draugystė" įgijo nuo jo dukters Agnieškos v. Bohlen, gyvenančios Londone, visą dainų rankių.

kilęs yra iš Ysrutės. — Hermanas Sudermann, apdai- nuotojas "Ehre" ir "Frau Sorge", gimęs yra Šilokar- čiamoje. — Jo moteris Johanna Voss, gim. Ambrasiutė (Ambrosius), iš Langviečių, Ragainės valsčiuje, yra plačiai pagarsėjusi liaudies poėtė: ji daugelį dainų pa- rašė savo gimtinės pagarbinimui. Ar Juozas Matzerath (g. 1815), balladų rašytojas, ir Th. Muegge, rangus vokiečių rašalius, yra lietuviai iš gimimo, neteko man sužinoči.

Galiaus negaliu nepaminėti ir dvejatos vyrų, len- kiškai rašiusių, kurių gimtinė yra Mažoji Lietuva. Do- minikas Šulcas (1797—1860) parašė kningas: "O zna- czeniu Prus dawnych" (Warszawa, 1846) ir "O Po- morzu zaodrzańskim" (1850). Vaitiekus Kętrzynskis arba Kentrinskas (g. 1838, Lecuose) buvo direkto- riumi "Zakładu narodowego im. Ossolińskich" Lvove. Parašė: "O ludności polskiej w Prusiech niegdyś krzyżackich" (Lvove, 1882).

Baigiu. Kaip tai būtų linksma ant širdies, kad Mažoji arba Prūsų Lietuva greitai pagarsėtų nevien briedžiais ir erzilais, nevien tarnautojais svetimiems dievams, bet ypatingai kareiviais už apšvietimą ir atsivadavimą lietuvių tautos iš po sve- timžemiečių jungo!! Kada bent Prūsų Lietuvoje iš- auš lietuviams laisvės ir apšvietos dienele?! —

J. Šliupas.

J. Šliupas.

Muravjevo Gadynė Lietuvoje. Išliuosavimas nuo baudžiavos. Lenkmetis ir jo pasekmės.

Užėjus ant Maskolijos sosto carui Aleksandrui II, įlaidesniam monarchui už Nikolajų I, spauda tapo laisvesnė, pradėta svarstyti reformų projektai, kurių tūli buvo radikališki. Maskolijoje tuomet buvo trejopa agi- tacija: aristokratai norėjo įgyti vietą oligarchijoje; panslavistai (kuriems pradžia davė Serbas Krizanič 17-me metšimtyje, o atgavimo tą mintį 19-me amžiuje Čekų poėtas kn. Jonas Kollar) rūpinosi įsteigti didelę slaviską imperiją su atrama ant Maskolijos; o radikalai po Herzeno vada garbino senas komunaliskias Ru- sijos įstaigas ir platino socializmą. Carui tad parūpo atmainyti agrariškiejie įstatymai.

Anot "Varpo" (No. 4, 1889), "idėja baudžiavos panaikinimo prasideda nuo 17-to šimtmečio, kada pran- cuzai Vauban ir Boigidber parodė, jog visos šalies turtingumas priguli nuo gero pasilaikymo ūkininkų. Ita- lų mokinti vyrai, ypač Genovesi ir Filangieri atvirai reikalauja panaikinimo baudžiavos ir abelai feoda- liškos sistemos, kaip priezasties viso pikto draugijoje. 1742 m. Dubos rašo, kad feodališkoji ponija yra uzur- pacijos produktu, o feodališkoji tiesa — tiesa stipresnės kumsčios. Argenson reikalauja išnaikinti poniją, tuos

avilio tranus, ir trokšta demokratiškos valdžios. Phy- ziokratai pagal savo principą: laissez-faire, laissez-passer — reikalavo laisvės politiškame ir ekonomiškame gy- venime. Šitos idėjos atsispindėjo kitų viešpatysčių lite- raturose, ir vienur anksčiau, kitur vėliaus baudžiavos išnyko, ypatingai didelę išpaudą visur padarė didėji prancūzų revoliucija. Maskolijoje ponai, išsigandę re- voliucijų vakarinės Europos, patįs atvirai ėjo už re- formą. Ir valdžia ilgiaus spirties prieš besiorganizuo- jančią į slaptas draugystes inteligentiją nestengė. Prie vieno tik Nikolajaus I buvo 556 maištai, o bėgyje pastarų 20 metų jo ciesoriavimo buvo užmušti 144 po- nai — valdininkai! Didelis yra Aleksandro II nuopel- nas, kad jis išgelbėjo draugiją nuo didelio sumišimo su kraujo praliejimais".

"Aleksandras II — rašo B. Limanovskis — sa- voje prakalboje į Moskvos bajorus 1858 m., nuro- dydamas reikalingumą panaikinti baudžiavos, išsitarė, kad tą *reformą reikėtų iš viršaus pradėti, idant iš apačios jos neįvykintų*. Ypačiai Lenkijoje, Lietuvoje ir Rusijoje pratęsimas valsčionių atliuosavime perstatė di- delį revoliucijinį pavojų. Liaudies sujudimas Ukrainoje 1855 m. jau suteikė gresmį persargą. Palivarkinė lie- tuviškai rusiškoji šlėkta suprato gerai, kad tolesnis užlaikymas baudžiavų, morališkai panaikintų jau Kas- ciuškos Polanieciškiu Universalu, tapo neįgalimu, ir kad tautiškame interese ji pati turi pradėti darbą val- sčionių išliuosavimo. Tikdama ant panaikinimo bau- džiavų, ji vis-gi norėjo ilgiausiai išlaikyti baudžiavos, nors po užmaskuotu pavidalu. Kongresinėje Lenki- joje palivarkinė šlėkta rodė pagatavumą panaikinti bau- džiavos, bet nenorėjo atiduot žemę valsčionims. Vienok demokratiškoji opinija nepasitenkino tokiu valsčioniško- jo klausimo išrišimu nė čia nė ten. "Przegład rzeczy polskich" Paryžiuje įsteigtas, ir demokratiškosios jauno- menės reniamas, reikalavo, kad be sąlygų ir tuojaus būtų suteikta savastis valsčionims. Tarpe pačios pali- varkinės šlėktos Kongresinėje Karalystėje Tamas Po- tockis (Adam Krzyżtopor), užsitarnavęs tautiškame rei- kale kareivis ir rašytojas, lenkė jaunesnę šlėktą prie revoliucijinio ir demokratiško išrišimo valsčionų klaus- imo. Kvietė taip-gi atlikti tą didį darbą turintis tuomet didelį garsą ir įtekmę Juozas Ign. Kraševskis. Pamy- lėtas Lietuvoje kaimo lyrininkas, Liudvikas Kondrata- vyčius (Syrokomla), gėdino šlėktą, kam ji priešingai tautiškam interesui norinti prailginti jaunesniojo savo brolio nelaisvės stovį. Demokratiškos programos ša- lininkų agitacija ir privertimas ėjo vis didyn ir drutyn, palivarkinė šlėkta ėmė jau svyruoti savame užsispyri- me¹). Tai matydamas, išsigando maskoliškaisai caratas

*) Lietuviškajai šlėktai 1857 m. reikalaujant panaikinti baudžiavos, caras liepė įsteigti komisijas, kurios užsiėmė tuomi dalyku.

ir, kad išveržus baisųjį ginklą iš revoliucijinės partijos rankų, pasiskubino apskelbti panaikinimą baudžiamųjų ukažu 19 d. vasario (3 kovo) 1861 m. ir panaikinimą baudžiamųjų Kongresinėje Karalystėje ukazu 22 d. gegužės tų pat metų. Tie caro ukazai, apskelbti paskuboj, turėjo pusinį pobūdį: maža davė, daugiau žadėjo. Už tai revoliucijinė partija, idant galutinis valsčionių išrišimas nepareitų nuo moskviškojo carato, paskubino sukelti ginkluotą maištą”.

Tai-gi baudžiamas išnaikino gyvenimo reikalai: socialieškiesiems gaivalai kristalizuojasi į naujas formas, geriaus tinkančias naujos gadyinės reikalams ir dvasiai. Rods laisva pramonija, laisvas darbas, savastis, naujos politiškos įstaigos buvo naudingesni vienam kapitalui, bet podraug kyla darbininkų klausimas, kurį ateitis išgvildens, ir be abejonės darbo reikalai paims viršų.

Maskolijoje naminiai ponų baudžiauninkai, po dviejų metų tarnystos už algą, tapo paleisti; miestuose apsigyvenę baudžiauninkai, pralobę iš pirklybos, turėjo dar par du metų mokėti donį, neperviršijentį 30 rublių už vyriškį ir 10 rublių už moteriškę. Karališkieji muzikai turėjo mokėti paskirtą nuomą nuo žemės par 49 metus, po ko žemė perėjo į jų savastį. “Mir” su atsikartojančiais žemės persidalinimais pasiliko įstatymais pripažintas, bet norintieji savastį išsipirkti gaus paskolę nuo vyriausybės. Už tai šiandien šalymais randasi dvarai, atskiri ūkiai ir komunos. Tokiu būdu 23 milijonai žmonių tapo paliuosuoti nuo baudžiamųjų. Rugsėjo 29 d. 1862 m. privilegijškioji jurisdikcija panaikinta ir įvesdinta prisaiķintųjų teismas kriminolams, į 6 mėnesius vėliaus kūniškioji bauda tapo prašalinta. Žemietija (zemstva) įvesdinta vietinės valdžios reikalams: skrities suėjimas susideda iš delegatų nuo dvarponių, miestelėnų ir komunų perdėtinių. Žemietija rūpinasi keliais ir vyriausybės triobėšiais, civyliška ir militariška administracija jos ribose, ir vietinių mokesčių rinkimu.

Tačiaus ateičiai ne reformos turėjo svarbą. Ne Turgeniev (“Tėvai ir Sūnūs”, “Dūmai”) ir Tolstoi turėjo didžiausią įtekmę toje audros ir brazdėjimų gadyinėje, bet Herzeno “Kolokol”, Dolgorukio “Verite sur la Russie” ir Bakunino ardymo geidulys. Juk ir pačios reformos negalėjo taip ūmai visiems patenkinti: pati emancipacija būrų ar nesusilygina su atliuosavimu negrų ant Jamaikos salos? Tas pats buvo su spaudos laisve, susirinkimų tiesa ir tt....

Normališką Maskolijos plėtojimąsi vėl apstabdė lenkų maištas. Suteikimas lenkams palengvinimų tik paskubino revoliuciją. Kurstytojai prisidingėjo, kad liaudis su laiku nebebus paklusni kuningams ir ponijai. Tačiaus užrubežinės įtekmės, kaip iš Galicijos daviamoji pagalba, vakarinių Europos viešpatysčių notos, o labiausia Pijaus IX pasilaikymas — suteikė didžiausią priežastį maištui. Tik viename dalyke užsieniniai kur-

stytojai apsiriko. Prūsijoje nuo 1855 m. prasidėjo nuosekli politika: prūsiškai maskoliškoji Bismarkio konvencija, tuomet progresistų išjuokta, buvo ta kalve, kurioj nukalti valdžios pasisekimai 1863-70 m. Maskolijai prisidengus iš užpakalio nuo pavojaus, maskolių tautos dvasia atsigavo ir laimėjo. Tačiaus reformų darbas Maskolijoje tapo sustabdytas, ir mes baisiai daug nukentėjome.

Lenkijos katalikų bažnyčiose, po vada pačių kuningų, o pavidale apžadinių kelionių, procesijų, gedulingų dievmaldystų ir lavinimūsi giedojime, prasidėjo revoliucijinės dēmonstracijos. Montalambert'o vaidintuvė tame frivoliskame religijos išnaudojime išvydo “tautą geduluose”. Pijus IX, prašomas papeikti tokį bažnyčių šmeižimą, atsisakė. Ir Vokietijos liberališkioj presa pamiršo darbą atnaujinimui Vokietijos per sympatiją lenkams ir užsiuolimus ant Bismarkio už konvenciją. Maskolija ilgai ant visko par pirštus žiūrėjo, pati jausdama savo silpnybę. Caras perspėdamas: “point de reveries”! tikėjosi revoliuciją sustabdysiąs. Tik ilgai laukęs rįžosi riaušių vadus suimti. Tad vyskupijos valdytojas Bialobrzeskis apskelbė tai ēsant bažnyčios dergimu, ir uždarydino visas bažnyčias. Po tam teisman patrauktas, kam buvo dalyvavęs ir kituose maišto apsiereikimuose, kaipo viešpatystės vyliugis mirtin pasmerktas tapo, bet po trumpo kalėdinimo gavo susimylėjimą. Taip vyresnybė dar nesuprato tikrojo revoliucijos šaltinio, kad ji užmezgė naujas pertraktacijas su popiežiūmi, pokam Felinskis tapo paskirtas Varšavos archyvyskupu (vasaryje 1862 m.). Bet ir jis įstojo į savo pirmtakūno pėdas, ir kitą metą po atentatu “kariančiųjų žandarų” įvyko ginkluotoji ulyčios revoliucija. Maištiniakms netesint spēkose, nežiūrint į Galicijos pagalbininkus atviroje kovoje, popiežiaus įtekmė diplomatijos keliu tapo panaudota. Podraug prasidėjo eilė užmušėjystų pačioj Maskolijoje, kurios iš Peterburgo platinosi po provincijas.

Lenkai sujudo iš priežasties atsitikimų Italijoje, pasiikėdami Napoleonu III. Ketinant švesti paminėjimą 1830 m., įvyko susidurimas su kariūmene, ir kraujo praliejimas sukėlė apmaudą. Didžiūnai Varšavoje rodos numalšino sukiršinį, ir su iškilme tapo palaidoti kritusieji maiste. Toliaus didžiūnai par Zamoiskį Peterburge su caru derėjosi autonomijos ir rubežių iš 1772 m., kad jo įsakymai eis vardan lenkų karaliaus; kad didikų taryba taps sušaukta pa vada grovo Zamoiskio; kad pilna municipališka valdžia bus duota miestams ir valsčiams, ir kad tautiškojo apšvietimo sistema taps perveizėta. Tokio įsidrąsinimo akyvaizdoje valdžia dvejojo, bijodama namie demokratiškųjų gaivalų, ir Zamoiskis liuosas iškako į Paryžių. Caras paskyrė Konstantiną vice-karaliumi, bet Varšavoje bandė tajį 2 syk nugalabinti. Tasai prisiēmė už patarėją ir pagalbininką senąjį markyzą Vielopolskį, lenkų pasiuntinį

1830 m. į Did-Britiją, bet ir ant to buvo daromi pasikėsinimai. Vielopolskis buvo nekenčiamas nė Baltųjų nė Raudonųjų partijos.

Tuomi tarpu viskas rūgo. Lietuva tapo maištu užkrėsta. Herzenas karštai užtaravo lenkų judėjimą, o Katkovas iškalbingai siundė vyriausybę priešais. Vakarų viešpatystės reikalavo pripažinti nepriklausimą Lenkiją rubežiuose 1772 m. Smarkininkai tapo paskirti Lietuvos valdymierais. Kad tai vis išvengus Lenkijai, Vielopolskis pasiūlė laike konskripsijos paimti visą pavojingąją jaunuomenę kariumenėn; kada tatai išėjo eikštėn, kilo maištas ir imtynės par 18 mėnesių. Peterburge kniazius Gorčakov dar pradžioj kovo 1863 m. prilenkė carą išleisti manifestą su pažadėjimu amnestijos lenkams, jeigu jie sudės ginklus iki 1 d. gegužės. Vyresnybė, mat, nelabai tikėjosi pergalėti lenkus, norėjo bent Lietuvą Rossijai išgelbėti. Ėmė bjauriai siausti generolai Muravjev ir Berg. Pradžioje maišto Lenkijoje diktatoriavo Liudvikas Mieroslavskis, potam Marijonas Lagevičius, galiaus lenkė judėjimą Tautiškoji Valdžia, kurios paskutinis personalas likosi suimtas kovo ir balandžio mėn. 1864 m. Pastaru Tautiškosios Valdžios vyresninku buvo lietuvis Romualdas Traugut, vedęs Kasčiuškos nepotę. Maisto organizacija jau nesidavė atnaujinti, nors partizantiškasai judėjimas dar raukėsi iki gegužės galui.

(B. T.)

Jonas Huss'as ir jo Pasekėjai.

(Pagal M. Filippovą ir daugelį kitų).

IX. HUSSITAI.

Husso pasekėjai, gerbdami kankintinius, paniekino konsiliumo nutarimus, ir baisiai atsikeršėjo kuningams bei zokoninkams. Savo konferencijos ženklui jie priėmė kieliką, kurį hussitai komunjijoje davinėjo taip-gi lajikams, paveikslan, jau Jokubėlis iš Msos buvo ėmęs taip daryti, Hussui pritariant. 1417m. karalius Vaclavas pavedė jiems daugelį bažnyčių. Kada karalius 13 rugpjūčio 1419 m. pasimirė, tai dauguma valstijų atsisakė pripažinti karaliumi jo brolių, ciesorių Sigismundą, kurs sulaužė Hussui duotąjį gleitą. Popiežius įsakė kardinolui-legatui Jonui Dominico po prievarta atversti hussitus; to-gi dėl kilo maištas ir prasidėjo hussitų karė, viena iš kraugodžiausių, kokias randame historijose lapuose užrašytas. Hussitai pasidalino į dvi partiji: Kalikstinus ir Taboritus.

Hussitų vadu tapo Jonas Žizka iš Tročnovo; jis

X. JONAS ŽIŽKA.

gimė apie 1360 m. iš bajorų šeimos. Tai buvo labai įžymus žmogus. Vaikas būdamas jis buvo pačiu pas karalių Vaclavą; vėliaus, kaip liuosnoris, įstojo į anglų armiją Prancūzijoje, tai vėl prisidėjo prie Jagėlos su čekų ir mozūrų tuntu ir labai atsizymėjo karėje prieš kryževiuų zokoną, ypačiai kovoje pas Tannenbergą, kur jis neteko savo dešinės akies. Potam ėjo austrams gelbėtų kariauti prieš turkus ir anglams prieš prancūzus, ir sugryžęs į Čekiją, veikia po nužudymo jono Husso, jis tapo karaliaus Vaclavo kambarninku (šamberlionu). Tragiškas apaštaly likimas ir ciesoriaus bei papiežiaus terionybė prieš kankintinių šalininkus labai jį pykino.

Toks pat apmaudas, jau tai patrijotiškų jau tai religiškų jausmų dėlei, paplitęs buvo visoj čekų karalystėje, ir veikia susitvėrė galinga partija, kuri vertė karalių priešinties Konstancijos konsiliumo nutarimams Žizka tuoju pagarsėjo tarpe tos partijos vadų, ir prikalbino karalių atsispirti, nors svyruojantis pažvalgose karalius netroško kariauti prieš savų pavaldinių prispau-dėjus. Po suirutės Pragoje (30 liepos 1419 m.), kur už katalikų smarkavimą atkeršyta išmetimu 13 magistrato urėdninkų pro rotuzės langus, Žizka tapo vienbalsiai apšauktas hussitų vadu. Persigandęs karalius Vaclavas mirė. Tojo brolis, ciesorius Sigismundas traukė su 40.000 kareivių užimtų šalies sostą; tačiau jo projektą tuomlaik sutramdė hussitai, reikalavę patikrinimo jiems religiškų bei politiškų laisvių, ir į plėnį sumušo jo armiją, ant greitųjų surinkę kariumenę iš 4000.

Atsitraukus imperialistams, Žizka užbaigė užkariavimą Čekijos, įimdamas Pragą pylį 1421 m. (pats-gi miestas buvo jau paimtas 1420 m.), ir dirbdino tvirtynes, kurių vyriausia buvo Taborė; nuo jos jo partija ir gavo Taboritų vardą. Žizkos kariški prityrimai labai prisitarnavo jo partijai; jo pasekėjai buvo apsiginklavę šaudyklėmis, tuomet mažai kur žinomomis; o kadangi jis neturėjo kavalerijos, tai prasimanė "karų pylis", surengiamas iš vežimų, apgynimui savo mažos armijos prieš apkaustytus geležimis ricierius. Ir daugelyje kitų priemonių Žizko parodė savo gabumą, kaip inžinierius ir generolas. Apgulime pylies Rabi, 1421 m., jis neteko ir savo antros akies, tačiau nors apakęs, jis vedė kariumenę į pergalės, neregėtas historijoje. — Suskaitoma 13 smarkių mušių, kur jis teturėjo menkas spėkas, o vis laimėjo, ir tik vieną sykį pralošė, nors ir čion neprieteliai taip buvo nusilpninti, kad nedrįso vyties, jam atsitraukiant. Geriausiai jam nusisekė pergalėjimas (18 sausio 1422 m.) Sigizmundo, įsigriovusio su antrąja armija, kuri tapo išvyta į Moraviją, o kurios 2000 nuskendo mėgindami pereiti per užšalusią Iglavos upę; taip-pat didę pergalę jis laimėjo pas Aussigą, kur sumušė vokiečių kryževiuų armiją, vedamą Saksonijos Fridriko Karin-gojo ir elektoriaus Brandenburgo.

Jonas Žižka.

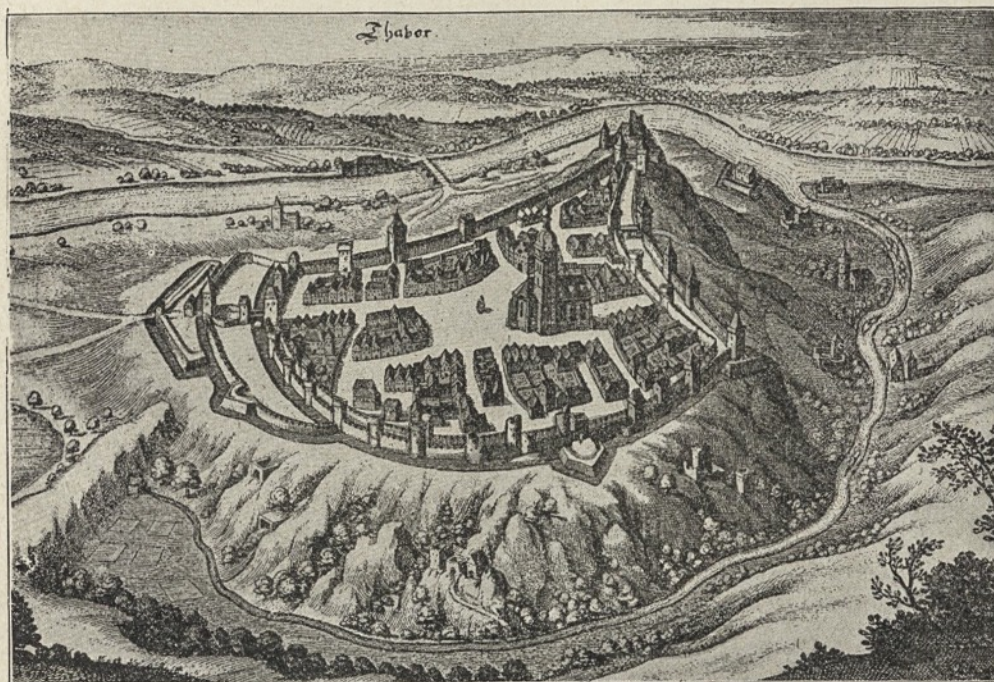
Pastarame mūšyje įnirtusių Žižkos kareivių užgulimą atstovėjo saksonų parinktoji kariumenė, ir fanatiškiejie hussitai traukėsi atgal nusistebėję tokiu atsispyrimu. Kad Žižkai pasakė apie mūšio aplinkybes, jis priėjo prie savo vežimo, dėkavojo kareiviams už jų praeitąją tarnystę, ir pridūrė, "kad jaigu dabar atliktė esate, ką įstengėte, tai atsitrauksime atgal". Taip padilginti, jie antrū sykiu su didesniu smarkumu užgulo, perlaužė saksonų armiją ir paklojo 2000 lavonų ant mūšavietės. Dabar Sigismundas persitikrino, kad Čekija nebus galima užkariauti, ir po tūlam laikui pasiūle sątaiką hussitams su pilna religiška laisve, priegtam Žižka, kurs susitiko su ciessoriumi kaipo nepriklusmingas vyresninkas, turėjo tapti Čekijos ir jos žemių gubernatoriumi. Bet senasai vadas neprigyveno sątaikos

įvykimo, nes apgulęs Przybyslavo pylį, jis užsikrėtė maru ir pasimirė 12 d. spalio 1424 m. Palaidojo jį Časlavo bažnyčioje, ir jo geležinis karės kurielius tapė pakabintas virš jo kapo. Vėliaus nepriteliai pramanė, būk jis liepęs sau nudyrinti skūrą, tąją išdirbti, ir panaudoti kaipo uždangą ant bugno, kurį vėliaus vartojusi hussitų kariumenė, mat idant ir numiręs jis būtų baidykle savo neprieteliams....

Jaigu galima būtų už ką-nors rūgoti ant Žižko, tai jai bent už per didelį smarkavimą prieš zokoninkus ir kuningus, kurie pateko jam į rankas. Bet atsiminti reikia, kad negeriaus elgėsi katalikai su hussitais, ir ar-gi norėtum, kad silpnesniejie duotų paveizdą drūtesniems?!

XI. PROKOPAS SENESNSYSIS IR PROKOPAS JAUNESNSYSIS.

Nelikus Žizkos, minėtieji Prokopai užėmė jo vietą. Andrius Prokopas, Senesnsysis arba Šventasai arba Praskustgalvis (mat jaunas budamas jis gavo tonzurą), prigulėjo prie kiltos šeimynos Pragoje. Keliavęs su savo dėde per keletą metų po Prancūziją ir Ispaniją, jis sugrįžo į Čekiją, prasidedant religiškomis karėms, ir tuojau prisidėjo prie insurgentų. Turėdamas militarišką gabumą, jis veikiai tapo įtekmingu vadu, ir nestebėtina, kad, Žizkai mirus, taboritai jį apsirinko vadovu; nuo dabar iki 1427 m. jis drąsiai antpuodinėjo ant austrų.

Tame protarpyje, kitas tuntas taboritų, kurie vadinosi Našlaičiais, užpuolė ant Lužičijos, ir nudegino Lauban po vada vyro, kurs vėliaus vadinosi Prokopu Mažesniuojū arba Jaunesniuojū, o kurs dabar, drauge su labjaus paskilbusiu Prokopu, užpuolė ant Silėzijos, ir dalyvavo vidujiniuose hussitų partijų vaiduose, kurie Čekiją vos neišnaikino.

Grėšiantis artinimos trijų vokiškų armijų, kurias išstatė trys kaimyniškos valstijos išnaikinti heretikams, tegalėjo sutaikinti pasidalinčius hussitus, kurie, po vada abiejų Prokopų, desperatiškai ir pasekmingai spyrėsi prieš didesnį skaičių vokiečių, o vėliaus vaikė savo neprietelius, naikindami ugnimi ir kardū, po Silėziją, Moraviją, siekdami net Presburgą. 1429 m. Prokopas įsimerkė į Vokietijos valstijas iki Magdeburgui, ir sugrįžo į Čekiją apsikroves grobiais bei vedinas didelį skaičių suimtų ponų ir ricierių; o 1430 m. su 50.000 kareivių ir pusiau tiek raitelių jis vėl įsigriovė į Misiniją, Frankoniją ir Bavariją, ir nudeginęs 100 pylių bei miestų ir suardęs 1400 kaimų ir triobų, parsivežė didelę daugybę turtų; tuokart pakreipė savo ginklus

prieš Moraviją ir Silėziją. Ciesorius Sigismundas taip kritiškoje valandoje siūlė jam sandarą, bet ciesoriaus reikalavimas, kad hussitai pasiduoūtų konsiliumo nutarimams, suteikė Prokopui progą pertraukti santaravimąsi su ciesoriaus dvaru. Antra vokiečių kryžeiškoji armija traukė artyn 1431 m., bet pilningai pergalėta tapo pas Ruzenburgą. Šitasai pasisekimas, kaip ir kiti tokios pat svarbos pasekantįs Silėzijoje, Vengrijoje ir Saksonijoje, kur princai turėjo pirkties taiką nuo abiejų Prokopų ant pažeminančių sąlygų, privertė Bazilėjos konsiliumą pasiūlyti susirinkimą hussitų vadams su dešimčia mokytų katalikiškų daktarų. Susirinkimas trau-

kėsi per 50 dienų, bet neatnešė gerų pasekmių, ir Prokopas sugrįžo į Čekiją, kur, susidėjęs su Prokopo Mažesniojo armija, apgulo Pilseną. Tada jau konsiliumas priėmė nutarimą, žinomą kaip Bazilėjos Kompaktas, kuriuomi hussitams leista vartoti kielikas komunijoje, o čekai pavadinta titulu "Pirmieji katalikų bažnyčios sūnūs."

Tačiaus Taboritai ir Našlaičiai, po abiejų Prokopų vada, atsisakė turėti kokį-nors darbą su popiežiumi, ir to dėlei nesutikimas kilo tarp jų ir tarp įlaidesniųjų hussitų. Po mažesnių susirėmimų tarpe tų frakcijų, ištiko nulemiantis mušis pas Lipavą 1434 m., kur neprietelių pasalos privyliojo Prokopą išeiti iš apsikasmų. Jo pasekėjai iš pradžių desperatiškai kovėsi prieš čekiškųjų magnatų kareivius po vada "Meinhads" iš Neuhauzo; bet ilgainiui, po ūmos nuogandos įtekme, jie atlyžo ir leidėsi bėgti. Prokopas, veltui besistengdamas atitaisyti jų perlaužtas linijas, šoko vidun neprietelių ir tapo užmuštas. O Prokopas Mažesnsysis, sekdamas jo pėdomis, taip pat krito, ir tiem dviem smurtiem hussitų vadams nebelikus, Taboritų dalykas praloštas tapo.

XII. KALIKSTINAI.

Kalikstinai, čekų religiškoji sekta (nuo calix — kielikas), reikalavo lajikams komunijoje taip vyno, kaip ir aplotkos. Jų tikėjimas (1421 m.) turi šituos artikus: 1) kad Dievo žodis liuosai ir reguliariškai būtų skelbiamas viešpaties kuningų Čekijoje; 2) kad eucharistija abiejuose pavidaluose būtų dalinama visiems apsunkintiems „nemirtinomis nuodėmėmis“, su lyg Išganytojo kalbos ir įsakymo; 3) kad kuningija atsitrauktų nuo svietiškų reikalų; 4) kad visos „mirtinos nuodėmės“, o ypačiai viešos, kaip va: girtavimas ir simonija, ir kitos netvarkos priešingos Dievo įstatymams, būtų uzbėgamos ir baudžiamos tų, kurie turi įstatymišką valdžią tokiuose dalykuose. Kituose punktuose jie buvo įlaidūs Jono Husso pasekėjai, o todėl ir priešingos uršesnių Taboritų. Jų tikėjimo artikus pripažino Bazilėjos konsiliumas (1433 m.), ir kadangi jie paėmė viršų ant Taboritų mūšyje pas Boemišbrod 30 d. gegužio 1434 m., jie tapo valdanti partija Čekijoje ir turėjo žymią įtaką į politiškuosius reikalus. Vienok ilgainiui Kalikstinai atsisalino nuo žiaurumo tų 4 artikulų, gė energiškesnių Taboritų, vėliaus Čekiškųjų Brolių schizma, ir visus juos susilpnino. Prasidedant XVI metšimčiui jie jau nebeteri ženklumo ir tik prisitarnavo prirengdami dirvą protestantizmui.

XIII. ČEKIŠKIEJIE BROLIAI.

Tai yra vardas religiškos draugijos, kuri prasi-dėjo Pragoje aplink pusę XV metšimčio. Pradžioje ji susidėjo iš hussitų liekanų. Nepatenkinti Kalikstinių pasielgimu, jie išsikraustė 1453 m. Silėzijos ir Moravijos pakraštini. Čion jie gyveno atskiriomis komunomis, ir vadinami buvo Kristaus Regulos Broliais. Jų priešingos tankiai juos maišė su Valdensais ir Pikardais, o kadangi persekiojimų laikuose jie būdavo priversti gyventi urvuose ir nuošalumuose, tai juos vadindavo urvininkais (Grubenheimer). Nežiūrint į priespaudą, jie buvo tiek pastovūs tikėjime ir doros valy-vume, kad juos ilgainiui ėmė labai godoti, jų ir skaičius padidėjo. Vyriausiu jų tikėjimo ypatingumu buvo tai, kad jie nepripažino paprastos katalikų doktrinos transsubstancijacijos; bet iš tiesų jie atmetė padavi-mus visatinai, ir sakės savo atramą teturį biblijoje. Jų bažnytinė konstitucija ir bažnytinė disciplina, kurią liuteriški reformatoriai augštai kėiė, buvo pradinės krikščionijos komunų pamėgdždžiojimų. Jie net iš tik-rųjų atsizadėjo visko, kas svietiška; ir po įspauda, kad religija privalo sužiniškai persunkti visą žmogaus gyvenimą, jie praskėtė bažnytinį autoritetą ant viso ploto naminio gyvenimo. Jų vyriausiais dignitoriais buvo vyskupai, seniorai ir konseniorai, presbyteriai (pa-mokslininkai), aediliai ir akolytai. Pirmą jų vyskupą įšventino Valdensų vyskupas, nors jie niekad os ne-

susivienijo su čekiškaisiais Valdensais. Buvo prie-šinga jų principams užsiimti kare; ir prie kelių pro-gų atsisakius jiems imties už ginklų, jie galiaus ne-teko religiškų privilegijų. To dėlei 1548 m. apie 1000 Brolių išsikraustė į Lenkiją ir Prūsiją. Kontrak-tas šitų išgųjų su lenkų reformatoriais Sandomire, 14 d. balandžio 1570 m., o dar labjaus religiškoji san-taika Lenkų valstijoje 1572 m., užtikrino jų apkanto-jimą; bet vėliaus, dėl persekiojimų karaliaus Zygmanto III, jie labjaus susiartino su protestonais, nors ir po šiai dienai jie prisilauko senos bažnytinės kon-stitucijos. Broliai, pasilikusieji Čekijoje ir Moravijoje, gavo truputį laisvės nuo ciesoriaus Maksimiliano II, ir savo vyriausiąją sėdynę turėjo Fulnek'e Moravijoje. 17-me metšimtyje tūlas jų skaičius išsikraustė į Ven-griją, bet valdant Marijai Teresei, jie tapo atversti į katalikus. 30-metinė karė, taip prazūtinga Čekijos protestonams, visai sunaikino Čekiškųjų Brolių drau-gijas; ilgainiui jie vėl susivienijo, nors slaptomis. Jų iševystė 1722 m. davė progą susitaisyti Luži-čioje *Susivienijusiems Broliams* arba *Hernhuteriams*.

Mat, grovas Zinzendorf tuomet leido dešimčiai ypatų apsisėsti jo dvare Berthelsdorf Saksonijoje, kurj anie pavadino Hernhut. Nausėdija dauginosi: jon ateidavo broliai iš Čekijos ir Moravijos. Pats Zin-zendorf prie jų prisidėjo ir tapo jų kuningu. Vė-liaus toji *Unitas Fratrum* įgijo savišką organizaciją Zinzendorfas nuo 1737 m. iki mirsiant (1760 m.) buvo jų *ordinarius*. Jam mirus, organizaciją užbaigė synodai, laikytieji 1764 ir 1769 m. Trumpą savo tikėjimo išpažinimą jie apskelbė 1727 m., o synodas 1775 m. išleidė trumpą principų išreiškimą.

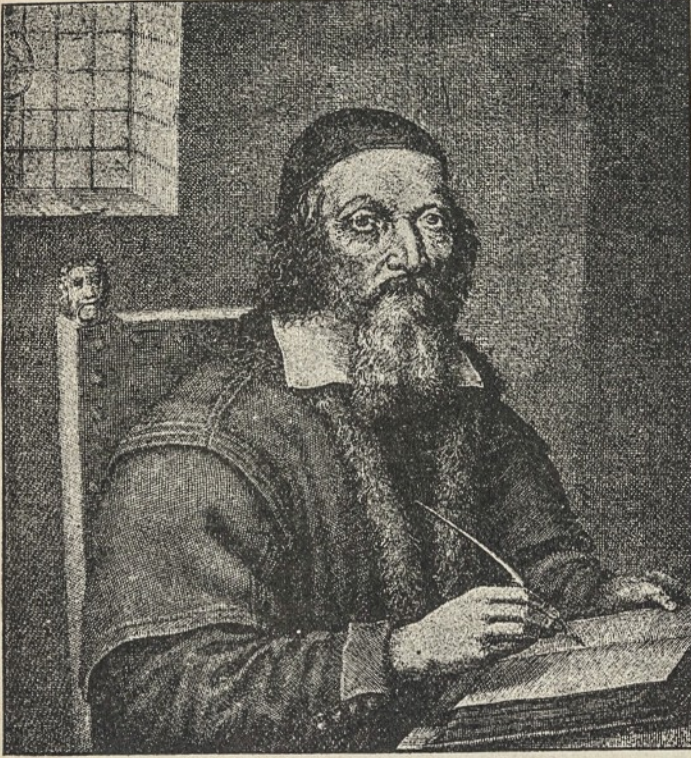
Kiekviena kongregacija valdoma esti Konferen-cijos Seniūnų. Seniūnai aplanko kiekvieną šeimyną kas 3 mėnesiai. Jų pareiga yra lankyti ligonius ir vargšams duoti pininginę pagalbą. Visą bažnyčią valdo synodai, laikomi kas 10 ar 12 metų.

Šitie Moravai arba Hernhuteriai yra išsimėtę po visą Vokietiją, Angliją, Ameriką, Holandiją, ir ki-tur. Jie mėgsta gyventi naujokynais, kur dalinasi į *choruss* vaikų, jaunikačių, merginų, nevedusių bro-lių, neištekėjusių seserų, našlių, kurių kiekvienas (cho-ras) turi atskirą vadą ar pastorių. Jau senai Broliai užsiėmė misijomis: pirmoji misija įsteigta 1732 m. ant salos St. Thomas, vakarinėse Indijose, 1733 m. misija Grenlandijoje, Labradore ir pas Geros Vilties Salavą. Akyva yra jų nausėdija Sareptoje, Sara-tovo gub., Rosijoje; ji sumezga juos su kalmukais ir totoriais.

Ant maldų jie susirenka kas vakaras; neatmeta jie instrumentališkąją muziką; mazgoja kojas ir cho-ruose ir kongregacijose prieš komuniją. Vakare prieš naujametį susirenka krūvon maldomis pasitiktų nau-jus metus. Velykų ryte ant kapinių švenčia Kristaus

priskėimā. Brolių mirimą pagarsina kartais triūbos su ypatinga melodija kožnam chorui.

1875 m. Europoje buvo 68 Moravų kongregacijos su 9121 komunikantų, ir Amerikoje 75 kongregacijos su 8315 komunikantų; buvo 92 misijų stotys su 333 misijonieriais ir su 1000 tengymių pagelbininkų, kurie turėjo aprūpinti 59. 843 komunikantų.

JOHN AMOS KOMENSKY.

Tarp Moraviškųjų Brolių paskilbės yra Jonas Amos Komenskis (g. 28 d. kovo 1592 m. Komnoje, arti Brunn). Jis mokėsi Herbome ir Heidelberge; po tam keliavo po Holandiją ir Angliją, ir galiausiai apsisėdo Lissape, Lenkijoje, kur jis tapo aprinktas Moraviškųjų Brolių vyskupu. 1631 m. jis išleidė *Ianua Linguarum Reserata*, kuri tapo išgulyta daugelin europiškų kalbų ir net į keletą rytinių. Čion jis įvesdino tuomet naują būdą mokinantis kalbos — intuityvišką ar percerptivišką sistemą, kur mokiniai gauna pamokymą apie dalykus lengvai suprantamus ar pajautomis pajuntamus, kaip prigimtinė istorija, mokslai, amatai, profesijos ir tt. Apie tą patį laiką jis išleidė *Ratio disciplinae ordinisque ecclesiae in Unitate Fratrum Bohemorum* (1632), perspausdintą Buddaeano su pasargomis (Hallė, 1702 m.), ir *Pansophiae Prodromus*.

1641 m. jį pakvietė Anglijon gelbėti reformuojant sistemą viešo mokymo, bet kad civiliosios karės užsidegimas sustabdė jo darbą, jis kako į Švediją, kur jį globė Oxenstiern; tas pavedė jam sudėti planą organizavimui mokyklų Švedijoje, kurį jis užbaigė

Elbingoje, 4 metus vėliaus. Potam jis traukė Vengrijon su tokiu pat mieriu. Čion jis parašė *Orbis Sensualium Pietus* (Nurberg, 1658), pirmą abrozuotą kninę vaikams, kuri tankiai perspaudinama ir pamėgdžiojama buvo. Galiausiai jis apsisėdo Amsterdame, kur apskelbė dar keletą kitų veikalų. Komenskis mirė Naarden'e 15 d. spalio 1671 m. Amžiaus pabaigoje Komenskis atsidavė fanatizmui, savaip aiškino šv. Jono apreiškimą ir laukė milleniumo 1672 m. —

J. Šliupas.

(Galas).

Prof. Michailo Dragomanov.

Rojus ir Pažanga.

Versta iš trečiosios rusinų kalboje laidos.

(Sekantis straipsnis).

Ant galo du mokyti francūzai parašė kningas, kuriuose išrodė, kad ir moksle, ir visuomenės surėdyme, ir žmonių papročiuose, kiek tai viskas mums yra žinoma nuo kelių tūkstančių metų, matosi nuolatinis pagerinimas, *pažanga*. Pirmas tų-dviejų francūzų buvo *Tiurgo*¹⁾ o antras *Kondorse*²⁾. Jiedu abudu keliuose savo veikaluose kalbėjo apie pažangą ir parašė apie ją atskiras kningas; — *Tiurgo* parašė „*prakalbą apie nuolatinę žmonių proto pažangą*“, *Kondorse*-gi parašė kninę: „*Historiškos žmonių proto pažangos paveikslas*“.

Tiurgo svarbiausią savo mintį štai kaip išreiškė: „godumas, garbėmeilė, tuštus rangų pamėgimas visuomet permainingo gyvenimą, aplieja žemę krauju, vienok tarp tų griūvėsių žmonių papročiai vis eina minkštyn, protas apsišviečia, atskiros tautos susiartina su kitomis, o pirklyba ir valstybiniai santikiai (*politika*) suvienys, ant galo, visas žemės šalis, ir visa žmonių giminė, pragyvendama tai taiką, tai bruzdėjimą, tai gerovę, tai negerovę, eina tyliais žingsniais pirmyn ir kas kartas prie pagerinimo“. Su ta mintimi *Tiurgo* apžiurinėja permainingas žmonių nuomonėse ir papročiuose nuo seniausiųjų laikų, kuomet visi žmonės buvo laukiniai, prieš atsiradimą krikščioniškojo tikėjimo ir iki mūsų gadynei.

Kondorse dideliame savo veikale apžvalgo gana gerai, imant atidžion anuos laikus, kuriuose jisai gyveno, žmonių pažangą nuo laukinių žmonių gadyinės iki savajai; jis tyrinėjo ypatingai moksliską pažangą. Prie to jis aiškiai parodė, kokią svarbą tai pažangai turėjo *tyrinėjimų laisvė*, arba liuosybė mįslyti apie visokius da-

1) Anne Robert Jacques Turgot, gimė 10 VI 1727, mirė 18 III 1781 m.

2) Marie Jean Antoine Condorcet, gimė 17 IX 1743 mirė 1794 m.

lykus neprigulmingai nuo kokios-nors prievartos, vadinamos *autoritetu**).

Prie tyrinėjimų laisvės prisiartino senovės graikai, pas kuriuos nebuvo galingos kuningijos. Ta laisvė veik visai išnyko Europoje, kuomet įsigyveno krikščioniškoji kuningija, išstačiusi aikštėn savo mintis, kaip Dievo žodį. Paskui laisvas tyrinėjimas radėjo po truputį kelties augštin pas arabus ir pas tuos europiečius, kurie perėmė jų mokslą. Labjausiai jis pasikėlė humanistų gadynėje. Anos gadynės pabaigoje pakelta klausimas apie *bažnyčios taisyklę* arba *reformaciją* per tai, kad kai-kurie mokslinčiai, kaip *Liuteris* (1483—1546 m.), *Kalvinas* (1509—1564 m.) ir kiti, skaitydami krikščionišką šventraštį graikų ir žydų kalbose, patėmyjo, jog katalikiškos bažnytinės vyriausybės mokymas daug kur nebesutiko su šventraščiu, ir įrengė tokias bažnytines apeigas ir tokią tvarką, kokių tas raštas, o ypač evangelija, nepripažįsta, arba ir tiesiog atmeta; — paveizdan, kuningija, bažnytinės apeigos, garbinimas šventųjų, Dievo motinos, paveikslų šventųjų ir tam panašiai. Iš to pakilo naujos bažnyčios, arba bažnytinės draugijos — *reformatoriškos* arba *protestantinės*, kurios *priešais bažnytinės valdžios autoritetą išstatė šventraščio autoritetą**). Ir tuose kivirčiuose, iškilusiuose tarpe protestantų ir katalikų, katalikai ir-gi rėmėmsi šventraščiu, papildytu aiškinimais senų krikščioniškų mokytojų ir bažnytinės vyriausybės (vyskupų ir popiežių); protestantai-gi priėjo prie minties, kad jokie aiškinimai nėra būtini žmonėms, ir kiekvienas žmogus gali sau suprasti šventraštį taip, kaip Dievas jam pagelbėja supratimą.

Patįs protestantų mokytojai, pasiliiuosavę nuo katalikiškos dvasiškos vyriausybės, išspradžių manė užlaikyti savo autoritetą ant šiaip prastų žmonių, ir patįs bandė bei prikalbinėjo svietišką valdžią bausti tuos, kurie kitaip manė, negu jie. Taip, paveizdan, Kalvinas sudegino Ženevoje (Geneve) Servetą už tai, kad šis, pasiremdamas biblija, nenorėjo pripažinti Dievo trejuose asmenyse (Tėvo, Sunaus ir Šv. Dvasios), o tik vieną Dievo asmenį. Ir tuojaus atsirado tokie protestantai mokytojai, kaip, paveizdan, francūzas Kastelionas (1515—1563), kuris pradėjo rašyti prieš protestantų vyriausybės pasiryžimą elgtis taip-pat, kaip ir katalikų vyriausybė, ir ėmė kelti maištus prieš priespaudą bei prievartą tikėjimo dalykuose. Su laiku tatau priviso krikščioniškųjų protestantų draugijų, ir jos ne visame kame turėjo vienodas pažiūras ir nebegalėjo užvesti naują dvasišką valdžią ant žmonių tikėjimo da-

lykuose, kokia buvo tuose laikuose, kuomet vakarinė Europos dalis priklausė vienai katalikiškai bažnyčiai. Prie to protestantų vadovais (pastoriais) jau nebebuvo iššventinti kuningai, kaip katalikų, bet šiaip sau svietiški žmonės, kuriuos aprinko visuomenė, arba paskyrė svietiškoji valdžia, iš žmonių išsilavinusių teologiškame moksle; tatau jie ir negalėjo taip pasikelti ant svietiškių žmonių, kaip katalikų kuningai, vyskupai ir popiežiai ir negalėjo paniekinti mokslų kitų mokytojų žmonių, nors jie ir nebūtų kuningai. Per tai bažnytinis autoritetas jokiu būdu negalėjo įsiviešpatauti tarpe protestantų; bažnytinė permaina, arba *reformacija*, pamaži privedė bažnytinį autoritetą prie nupuolimo.

1639 metuose kaikurie protestantai, kurie persikraustė iš Anglijos Amerikon, nesa savo tėvynėje kentėjo priespaudą nuo bažnytinės valdžios, įsteigė Amerikoje bendriją *Rod-Island*, kurioje, po vadovystė baptisto *Rodgjero Williams'o*, suteikė lygias pilietiškas tieses visiems žmonėms, ar tai krikščionių ar ir ne krikščionių tikėjimo. Tokia tvarka yra vadinama tikėjimo laisvė, arba sąžinės laisvė. Su laiku tokią laisvę pradėta teikti žmonėms ir protestantiškose viešpatystėse, o paskui ir katalikiškose.

Tuo tarpu svietiškiejie mokslinčiai, kaip, paveizdan, paminėtasis augščiau Franciiskus Bacon'as, priėjo iki išvedimui, kad svietiškojo mokslo dalykuose reikia vadovauties laisvu teisybės tyrinėjimu ir neatsidėti ant to, ką pasakoja seni žmonės, arba senų laikų mokslinčiai; jie tad įvedė tokiuose dalykuose pilną laisvę ir nepriklausomybę nuo kokių ten autoritetų. Išspradžių tie mokslinčiai, kaip ir pats Baconas, norėjo padalinti svietišką mokslą ir tikėjimą taip, kad moksle apie svietiškus dalykus laikyties tyrinėjimo, laisvo nuo visokio autoriteto, tikėjimo-gi dalykuose — nusilenkti prieš autoritetą šventraščio, ar net ir bažnytinės valdžios. Bet toks padalinimas pasirodė neteisingu bei negalimu, ir mokyti žmonės pripažino, kad ant žmogaus proto negalima pastatyti jokio viršaičio, kad protas turi būti visame kame laisvas nuo visokių autoritetų. Tą mintį galūtinai išreiškė mokytas francūzas Dekartas. Nuo to laiko laisvą tyrinėjimą pradėta pritaikinti net ir prie šventraščio, kurio žodžius mokyti žmonės ėmė perkrautinėti, kaip žodžius tam tikro laiko žydiškų ir krikščioniškų raštininkų, o visai ne kaip paties Dievo žodžius, išstartus sykį ant visų amžių ir visiems žmonėms.

Tokiu būdu žmonės pamaži atsiekė pilną laisvę *tyrinėjimo, arba mokslo laisvę*. Mēs jau sakėme kningelėje "Pasakojimai apie dievų pavydą", kad tokia laisvė ne iš sykiu gali duoti žmonėms teisybę ir teisingą supratimą apie daugelį dalykų ir kad su ja ir patįs mokyčiausi ir patįs protingiausi žmonės gali suklysti. O juk žmonės ir neturi kitokio būdo pažinti teisybę, nesa paties Dievo niekas negali pamatyti ir jį apie viską išklausinėti; tie-gi žmonės, kurie sakosi kalbą jo vardu

*) Autoritetas — tai latyniškas žodis ir naujose kalbose yra vartojamas prasmėje viršininkystės ar pirmininkystės, kaip darbuose, taip lygiai ir mintyse, kieno nors vyresnio ant jaunesnio.

*) Apie permainą tikėjimo Anglijoje to paties autoriaus yra parašyta kningelė: "Evangelijinis tikėjimas senoje Anglijoje". (Vert.).

— patįs yra žmonės ir gali suklysti. Ant galo tyrinėjimų laisvė jau save išteisina, nesa nuo to laiko, kaip ją pripažino žmonės, nors daug dar ne visi, — mokslas taip toli nužengė pirmyn, kaip žmonėms ir nesisapnavo; dabar žmonės daug jau žino visokios teisybės ir turi iš jos visokeriopą naudą, o apie tai kitados jie nedrįso net ir pamįslyti.

Daug tokių laimėjimų mokslo, liuso nuo visokių autoritetų, parodė jau Kondorse, šimtas metų atgal. Jisai padalino *žmonių istoriją* į *devynias* gadynes, kurias ir apžvalgė priderančiai. Pirmoje gadyneje, sako Kondorse, žmonės, išpradžių žvejai, medžiotojai ir tiems panėšūs, kuopėsi į tautas; antroje gadyneje jau jie užsiėmė vaisinimu ir ganymu gyvulių, toliau jau pradėjo imties žemdirbystės. Trečioje gadyneje Kondorse apžvalgo *žemdirbystės pažangą* iki išradimui *balsinio rašto*.

Reikia paaiškinti, kas tai yra balsinis raštas, nesa jo išradimas labai palengvino pažangai eiti pirmyn. Pirmučiausias žmonių raštas buvo tai nutepliojimas to, ką jie matė. Tą raštą galima dar ir iki šiai dienai matyti pas laukines tautas. Paveizdan, laukinis raudonkailis Amerikos indėnas, gyvenęs iš medžioklės, norėdamas pasigirti tuomi, kad jam pasisekė užmušti 12 meškų, išteplioja ant savo šikšninio škydo 12 meškų. Senovės žemdirbiai, paveizdan aigiptėnai ir babilonai šiaip taip patobūlino ir sutvarkė tokį raštą, piešdami įvairius dalykus ruožais, paveizdan: dūmas — keturkampė figura, šaulė — ritiniukas su taškeliu viduryje; jie išgalvojo būdą įvairių dalykų pernašos paženklinimui — taip, norėdami parašyti žodį karalius, jie nupiešdavo bitę ir tai dėlto, kad bitės turi karalienę, arba, kaip mės vadiname, bitiną, — ir taip toliau. Paskui jie pradėjo vartoti tokias tepliones paženklinimui sąjamos ir balsių; paveizdan, vietoje raidės *a* jie nupiešdavo paukštį, nesa aigiptėnų kalboje žodis paukštis prasidėdavo iš balsės *a*. Vėliau jie tuos piešinius išmoko labai greitai ir par greitumą taip juos atlikdavo, kad jie susidėdavo iš kelių bružnių ir pats paveikslėlis jau mažai tepanėšėjo dalykui, kurį turėtų reikšti. Taip išdirbta gana sunkus rašymo būdas, nesa ženklų buvo daugybė ir vienas ženklas tankiai būdavo vartojamas daugelio daiktų pavadinimui (paveizdan, žmogus su iškeltom augštyn rankom reiskė ir augštumą ir džiaugsmą), o viena balsė būdavo rašoma keliais ženklais, nesa atsieidavo kelių žodžių pradžioje. Phoinikai, — tauta, gyvenusi jūrų pakrantyje, žydų žemėje, ir užsiimdinėjusi jurininkyste bei pirklyba, — susipažino su aigiptėnų ir babilonų raštu, bet patėmijo, kad jis netinka jų kalbai, nesa, paveizdan, žodžiai, kurios aigiptėnai pradėdavo ištarti nuo *a*, pas juos išsitardavo kitaip. Tad phoinikai ir išgalvojo: surokavo, kiek jų kalboje randasi balsių, iš kurių susideda žodžiai, ir išrinko iš greitojo aigiptėnų bei babilonų rašto ženklus, kiekvienai balsei atsakančius.

Tokiu būdu phoinikai gavo *dvidešimts du ženklus*, kuriais jie galėjo parašyti visus žodžius savo kalboje, panešėjusioje žydų kalbai. Štai ir buvo tai pirmučiausias *balsinis* (arba iš graikiško *phonetinis*) raštas. Tai buvo didelis ir begaliniai svarbus laimėjimas žmonių pažangai, nesa tą raštą galima buvo pritaikinti prie kiekvienos kalbos, pridėjus, jaigu būtų reikalas, kelis kitokius ženklus, arba raides. Nuo phoinikų perėmė jų rašymo būdą iš vienos pusės žydai ir paskui veik ir visos kitos Azijos bei Afrikos tautos, o iš antros pusės graikai, o nuo šių italai (romėnai ir kiti); nuo šių vėlei Europos kitos tautos; taip, paveizdan lietuviai ir lenkai savo rašte vartoja romėnų raides, rusinai-gi ir maskoliai rašo šiek tiek kitiškesnėmis raidėmis, kurias jie perėmė nuo graikų*). Ir beveik visi alfabetai, kokie dabar randasi pasaulėje (išskyrus chynų) tai ne kas kitas, kaip phoinikų alfabetas, tiktai įvairiai pas įvairias tautas permainytas, pritaikmingai prie įvairių būdų greitai rašyti įvairiose kalbose (ant popieros, odos, lapo, akmens ir taip toliau).

Aigiptėnai ir babilonai pradėjo rašyti savo raštu labai senai ir jų raštas yra randamas ant būdinkų ir išdirbinių, padarytų dar prieš 4500 m. prieš Kristui užgimsiant; seniausi phoinikų rašto paveikslai randasi ant užrašų, padarytų apie 900 m. prieš Kristų; seniausi-gi iš žinomų mums graikiškų užrašų — yra padaryti apie 650 m. prieš Kristų. Pagal tą tad ir galima matyti, kaip ėjo pažanga rašte — kaip žmonėms buvo sunku atsiekti paprastą ir lengvą fonetinį, arba balsinį raštą ir kaip paskui jau buvo lengva jam prasiptinti. Iš šios paveizdos matome ir tai, kokią didelę svarbą žmonių pažangai turi susinešimai tarpe tautų: nė viena tauta neišrado pati paprasto ir lengvo balsinio rašto, o reikėjo phoinikams užmegzti susinešimus su aigiptėnais ir babilonais ir sulyginti jų raštą ir kalbą su savo kalba, idant išgalvoti, koku būdu pritaikinti jų raštą prie savo kalbos, ir išrasti visų lengviausį rašymo būdą. Tą-patį galima patėmyti ir visokiuose žmonių išradimuose. Visi tie išradimai eina labai pamaži, pakol kiekviena tauta viską tik pati sau išradinėja, ir labai pasigreitina, kuomet tarpe įvairių tautų užsiriša susinešimai. Balsinis raštas tuomi ir yra svarbus, kad jis labai palengvina tuos susinešimus, ir par tat galima yra pasakyti, kad nuo to laiko, kaip phoinikai jį išrado, visokie išradimai ir mokslai pas apšviestas tautas tampa bendrais, tarptautiškais ir nė viena apšviesta tauta negali pasakyti, kad ji turi ką nors, kaipo grynai išskirtinai nuosuvų dalyką, nė nuo ko neskolintą, — visos tautos apsimaino savo išradimais. Mokslinčiai dabar sužinojo, kad žmonija pastebėtinai ilgai gyveno neturė-

*) Mės savo rašyboje vartojame latynišką alfabetą ir, kas yra aišku, mūsų kalbos tam tikrų ypatybių dėlei, esame priversti vartoti nemažai raidžių tokių, kokių neturi latyniškasis alfabetas, kaip va: *q, ç, è, ï, ü, ù, é, š, ž.* (Vert.).

dama sutvarkyto rašto. Akmeniniai žmonių padaryti įnagiai, yra surandami dabar po dumbly, kurį vanduo nešė per dvidešimtį, o gal ir trisdešimtį tūkstančių metų, kaip galima spėti pagal to, kiek dabar upės prineša dumblo par metų laiką. Reiškia ir anuose senovės laikuose gyveno mūsų šalyse žmonės, tik, žinoma, laukiniai. O aigyptėnai ir babilonai išrado savo raštą, tur būti, apie 7 tūkstančiai metų atgal; phoinikai savąjį — apie 3 ar ir 3 su puse tūkstančiai metų atgal. Nuo to laiko žmonija visame kame pažengė pirmyn daug toliau, negu laike 30 tūkstančių metų nuo atsiradimo žmonių įnagių iki aigyptėnų gadynei ir negu aigyptėnai par 5000 metų.

Štai kodėl Kondorse ir turėjo pilną tiesą sulyginti išradimą balsinio rašto su išradimu žemdirbystės ir pradėti nuo to laiko atskirą žmonijos pažangos gadynę.

Ketvirtą tos pažangos gadynę Kondorse apžvalgo nuo išradimo balsinio rašto iki *padalinimui mokslų* Graikijoje, kas įvyko apie 300 m. prieš Kristų.

Reikia paaiškinti ir šį padalinimą. Mokslai prasi-dėjo pas aigyptėnus ir babilonus labai senai, podraug su jų raštu, o gal ir dar ankščiau. Nuo jų mokslai kartu su raštu perėjo pas phoinikus ir graikus. Bet išpradžių net ir mokyčiausi žmonės nedaug težinojo ir kiekvienas žmogus galėjo pasiekti visus mokslus. Su laiku, kuomet žmonės daugiau sužinojo, viską išmokti pasidarė daug sunkiau, mokslinčiai ėmė rinkti sau tyrinėjimams atskirus mokslus ir par tai kiekvienas jų galėjo jame patirti daugiau naujų dalykų. Tas atsitiko pas graikus apie 300 m. prieš Kristaus užgimimą. Dabar toksai mokslų padalinimas nužengė dar toliau, tik mūsų laikų žmonės, pirm negu apsirinkti savo tyrinėjimams kokią-nors mokslo šaką, turi išmokti pirmutinius visų mokslų pamatus, kas ir vadinasi pradiniu apsišvietimu. Tas apšvietimas dabar yra suteikiamas žmonėms *vidurinėse mokyklose*, kaip gimnazijose, o mokslų padalinimą turime jau *augštesnėse mokyklose*, universitetuose.

Penkta žmonijos pažangos gadyne Kondorse vadina visą tą laiką nuo padalinimo mokslų iki jų nupuolimui, kas atsitiko tada, kuomet neapšviestos tautos užpuolė Romos viešpatystę ir nuo laiko, kuomet įgijo persvarą krikščionių dvasiškija. Šešta gadyne — nuo minėto laiko iki *pasikėlimui mokslų* laike kryžieviškų karių, kuomet Europos gyventojai susipažino su arabų mokslu. Septinta gadyne — nuo mokslų pasikėlimo Europoje iki išradimui *spaudos*, arba būdo spaudinti kningas Aštunta gadyne — nuo išradimo spaudos iki išsiliuosavimui iš po autoriteto jungo Dekarto laikuose. Devinta gadyne — nuo dekartio iki įvykdimui *Prancūzijoje valstybinių permainų*, arba revoliucijai 1789—1792 m., kuomet Prancūzijoje įsteigta laisvė, panaikinta karalystė ir jos vieton įvesta renkamoji valdžia, arba respublika; nuo to laiko Kondorse skaitliuoja jau de-

šimtą, esamą ir busimą gadynę. Šitoje gadyneje, anot Kondorse, atsiziūrėjus į tą, kas buvo iki šiol, galima tikėties naujos, greitesnės pažangos. Sulyg Kondorse nurodymo, ta pažanga turi štai kame apsireikšti: panaikinimas nelygybės tautų tarpe, lygybės pažanga pas atskiras tautas, pagerinimas pačios žmonių veislės — jos išžiūros ir sveikatos.

(B. t.).

PAS GYVENIMO SLENKSTĮ.

(*Poėzija prozoje*).

Baisaus nuliūdimo jausmai, kaip grandis, kaip pančiai, sukaustė, suraišiojo įlenktą krūtinę.

Suleido į širdį nagus. Išdraskė ramybės darželį. Ir nuodus įpylė į mintį. Svajonių — troškimų jau vystančios gėlės nuleido galvas žemyn. Nežinomos bejauslios, bet-gi didžiai galingos rankos dar laiko nuvargintą sielą ant vieškelio, kur ūžia gyvenimo vilnys. Tos vilnys taip ūžia begalo, kad žmoguje visa dvasiškoji galybė, daili juasmingoji dalis jo esybės apmiršta, pavirsta į nieką, į daigtą, kuris šiai gyvatai neturi vertės, Ir protas aptemsta...

Tas kelias, dulkinas, saulės džiovinamas, vėjo gailiai apšvilpiamas kelias tūkstančių tūkstančius nuliūdusių vargšų lydi į šaltą, nežinomą ateities begalinę tolybę. Tuo vieškeliu ėjo ir mano nuvargintas protas, ėjo ir mano užnuodytos mintys...

Nuo pat kūdikystės, mano dvasios palydovais buvo liūdnumas ir abėjonės. Ir dabar jie vedė mane iki vietai, kur kelią užstojo senatvės sukaustytos šmėklos. Jos tarė į mano nuvargusį protą, jos tarė į mano užnuodytą mintį:

— Ir tavo eilė jau atėjo?... Ar nėra tau liūdna, kad visas gyvenimas, kaip tyruose lakstantis vėjas, nuėjo už dyką?... Ką gero tau davė šventieji jaunystės troškimai, ir jaunos nekaltos svajonės, ir kančios, ir meilė?... Ką gero tau davė?...

Vilties nebetekusi mano ėsybė puolė ant žemės ir, pasikelt nebegalėdama, ten pasiliko... Ten pasiliko pas vietą, kur kelią užstojo senatvės sukaustytos šmėklos...

1910. VII.

K. Vairas.

Dievo karalystė ant žemės — štai galūtinis žmogaus tikslas ir troškimas. Kristus priartino ją prie žmonių, bet jie nesuprato jo ir subūdavojo mummyse ne Dievo bet kuningų karalystę.

E. Kantas.

V. K. Račkauskas.

Kuningo Vikaro Pasakojimas.

(Piešinėlis).

Šiltas vasaros vakaras ėmė rodyties iš visų kampų. Saulės paskutiniai spinduliai švietė dar augštomis senų medžių viršūnėms ir pilkai nudažytam bažnyčios bokštui. Visoje apyelinkėje girdėjosi skambi vakarinė malda, užkrečianti krūtinėn liūdną išsiilgimo ir melancholiškų lūkesčių jausmą. Artimoje nuo klebonijos pievoje nenuoalsiai ir įkiriai kvarksėjo varlės, besistengiančios perrėkti vienos antras; griežė griežlės; ore lakiojo nesuskaitoma daugybė kuisių — zinzė apie ausis, puldinėjo ant veidų, sėdinėjo žmonėms ant kaklų ir rankų.

Tankioje liepų altankoje sėdėjo trys žmonės: Rudėnų vikaras, kuningas Kurmelis, ir jo du svečiu, jaunūčių klierikų, atvykusių pasisvečiuotų ir pasiilsėtų. Jiedu klausėsi, kaip kuningas Kurmelis pasakojo jiems savo gyvenimo atsitikimus tai liūdnu, monotonišku, tai kartais užsidegančiu balsu.

Jo pasakojimo prasmė ir jo balsas visai harmonizavo su jo stovykla. Balsas plonokas, skambus, aiškus; pasakojimas skaudus, liūdnas, kartais ir nuobodus; pats — liesas, augštas, akis giliai kakton įdubusios, kakta daili, tinkanti stovylos modeliui, veidai įkrite, išdžiuvę. Ir jo žodžiuose girdisi neužsiganėdijimas, skausmas. rūstybė.

Jisai pasakoja dviem jauniems savo klausytojams gyvenimo atsitikimus ir santikius, atskleidžia prieš ju dviejų akis savo sielos žaizdas, tarsi jieškodamas joms vaistų. Bepasakodamas taip įsiklauso į savo balsą ir įsiziūri į savo piešiamus vaizdus, kad pamiršta apie tai, jog kalba į svetimus sau žmones, kurie, gal būti, nesupranta nė jo dvasios, nė jo dėstomų jųjų akyvaizdoje minčių, ir atrodė taip, kad jis, vakaro šilumoje ir gamtos maldoje panėręs savo sielą, stengiasi numazgoti nuo jos gyvenimo dulkes.

— Baigdamas seminarijos mokslą, — pasakoja jis, — ir aš maniau: štai, išsišventįsiu į kuningus, išeisiu į tarpą žmonių-beturčių, į tarpą, taip sakant, kūdykių-tamsūnų... skelbsiu jiems meilės evangeliją ir tapsiu jų tarpe vadovu, mokytoju, apaštalu. Daug vilties, daug energijos, daug noro dirbti, pasišvesti, nešti ypatingą savo gerovę ir laimę visų žmonių gerovei ir laimei... Aukso sapnai... auksinės jaunų dienų svajonės... O kas iš to viso išėjo? Į ką aš pavirtau?... į gyvulį... paprastą jungo gyvulį! Kas kaltas tam? Tai mano draugai, mano confratres, kad juos velniai!...

— Išėjau į žmonių tarpą. Ėjau į juos, kalbėjausi su jais, kaip su lygiais sau broliais, mokinau juos... Kas iš to išėjo? Štai kas: aš išėjau į jų tarpą visai jų nepažinęs, noris ir pats esu sūnus vieno tų praščio-kėlių, vargo žmonių... vienok jų gyvenimas ir jų sielos yra man tamsios, nežinomos ir neaiškios, kaip,

nelyginant, kninga, rašyta nežinomojė man kalboje: raidės tos pačios, kaip ir suprantamos kalbos kningos — o žodžiai ir sakiniai nesuprantami... Kodėl? Tai, matote, mus visus, visą tą armiją kuningų paima į savo rankas lavinimos pradžioje tamsūs, vienpusiški, akli ir bejausmingi sielos ir proto lavintojai... tie visi kapelionai, dvasiški tėvai, prefektai, inspektoriai ir taip toliau... Šnipais juos pavadinčiau...

— Taip, šnipais... — paantrino, patylėjęs valandėlę. — Jai tik jiems pasiduosi — jie išvartys tavo sielą bei širdį, išlandys po visų paslapčiausių tavo jausmų kampelius, iščiupinės tau mintis ir viską-viską apvers taip, kaip jiems tinka, kaip jie supranta ir kaip jie mato neva rekalingu. Ir kokį mėš išsinešame iš tos jų dirbtuvės supratimą apie žmogų, kaip draugijos sąnarį? apie kuningą — tos draugijos tarną? Kaip išmokinta mumis suprasti žmogaus gyvenimo siekiniai? Mano nuomone neužtenka to, kad žmogus yra Dievo kultura, gyvenanti "Dievo garbei, o sau ant išganymo...", kad tos kreaturos siekiniais yra dvasiškas išsitobūlinimas begyvenant čia ant žemės ir amžina laimė po mirčiai...

— Žmogus gyvena Dievo garbei! Reiškia tai, kad žmogaus vargai, badas, šaltis, neužganėdinti dvasios troškimai, tamsumas ir gemantis tamsumė protiškas skurdas neša Dievui garbę!... Ir ant tų pamatų rymo mūsų pažinimas žmogaus ir jo gyvenimo! Ir mus išvaroma, kaip pulką avinų, į didelę misiją: formuoti žmonių mintis, maitinti jų protus, auklėti jų sielas... Graži ir prakilni misija, bet jos darbininkai!...

— Apšaukta mane demokratu, užsipulta, kad aš prietikiuose su liaudies vaikais pažeminęs dvasiškijos autoritetą, kad bereikalingai taip arti su jais susirišęs... ir tuos užmetimus man darė mano draugai. Galų-gale, kuomet iš sakyklos porą sykių aiškiau išsireiškiau apie tai, kad žmonės neprivalo gyventi taip, kaip gyvena dabar, kad jie visi yra broliai, lygūs tarp savęs visame kame ir kad nelygybė, viešpataujanti dabar, yra nedoras apsireiškimas, kurį reikia panaikinti — mane imta persekioti... Mat "omnis potestas a Deo", o valdžia palaikanti nelygybę, tatai ir Dievas ją užtariąs... Ir tai daro mano draugai, kurių idėja yra tame, kad taip, kaip yra — yra gera ir turi pasilikti...

Nutilo. Tik kuisiai zinzė balsiau, negu pirm, ir iš tolimų pievų grįžtantieji šienpjuviai traukė sutartinę, pasiekusią aido vilnimis klebonijos daržą.

— Aš atsime nu vieną paveikslėlį. — Tęsė toliau. — Jis dailiai nupiešia man kuningų apsipažinimą su draugijiniu žmoinių surėdymu, su žmonių minties pakraipomis ir parodo man, kaip jie yra išdidūs, puikūs ir kaip jie nemato aklos savo ignorancijos, šliaužiančios jų keliais.

— Į V-ų kleboniją, kur man prisieidavo viešėti vakacijų laike, kuomet buvau klieriku, tankiai, veik kasdieną, ateidavo ponas Povilas V., dvarininko vaikų mokytojas. Aš jį, tą poną Povilą, labai gerbiau už jo

žmoniškumą, inteligenciją ir lietuviystę. Jis ne vieną plytą savo jaunomis rankomis pridėjo prie statomo dabar lietuviystės namo.... Nesenai jis pasimirė.... toks jau likimas mūsų jaunosios kartos: mokinasi, žūna varguose, dirba be pailsio visų naudai ir prieš laiką atgula graban....

— Vikaras V—se buvo jaunas, trumparegis ir išdidus žmogus. Bandė būti, taip sakant, populiarišku, bet tas jo populiariškumas atrodė kaip ir brutališkumas: nešvarumas kalboje, nepadorūs anekdotai, nedailus apsiėjimas su žmonėmis, kas paprastai esti pas mūsų kuningėlius, norinčius būti populiariškais. Vieną tatau dieną ir užvedė jis kalbą su Povilu apie tikėjimą ir bedieviystę....

— Kodėl — sako jis Povilui — tamsta, atėjęs pas mus, nesakai “Tegul bus pagarbinas”?

— O kam aš turiu sakyti? — užklausė Povilas.

— O ar tamista nežinai?

— Ne, nežinau....

— Kad garbinti Kristų, tai pirma. Antra-gi, idant išsireikšti, kad tamista esi katalikas, — mokina jį kuningas.

— Nuo vieno pagarbinimo ar nepagarbinimo Kristaus garbės nė nepasidaugįs, nė nesusimąžįs. O girties savo neva katalikyste — nematau reikalingu.

— Kaip tai “neva katalikyste”? Kas tai reiškia? Ar tamista ne katalikas?

— Ne.

— Tad stačiatikis, liuteronas, kalvinistas, ar kas?

— Nė šis, nė tas.

— Oho-ho!.... bedievis! Ta-ta!

— Kuninge, — rimtai, bet rūščiai atsakė Povilas.

— Tamista savo nemandagiu kamantinėjimu priverti ir mane nemandagai atsakyti. Ar tikiu, į ką tikiu ir kaip tikiu — tai yra mano privatinis dalykas, ir į tą dalyką tamista neturi reikalo kištis. Man nerūpi, ar tamista esi tikintis žmogus, tad ko gi tamista rūpinies manimi?

— Kas gali abejoti apie tai, ar aš tikiu. Juk aš — kuningas.

— Tas nieko nereiškia. Ilgi rūbai kuningo nepadaro.

— Ir aš žinau, kad “Habitus non facit monachum”. Čia einasi apie jausmą.

— Tatai. Šioje gadynėje žmogus vienintėlę teturi šventvietę, kurion niekas neprivalo kištis; yra tai jo jausmai, jo geroji ir slaptoji širdies dalis. Aš neabejoju, kad mano tikėjimas ir apskritai visi jausmai nė kiek nepanėši tamistos jausmams. O kad jais pasidalinysiu, vienas kitam naudos neatnešiva, tad ir pasiliaukiva apie tatau kalbėjusiu.

— Pasakęs tą, pasikėlė ir išėjo. O vikaras taip nudžiugo, kad persivertęs kedėje ilgai kvatojo, riebę savo kaklą užrietęs. Paskui pratarė:

— Aš senai spėjau, kąd jis yra bedieviu.... Taip,

jis yra bedievis ir socialistas. Jis prarytų bažnyčią, jai apziotų.... masonas.... nihilistas!

— Štai jums pavyzdys; iš jo spręskit apie panašių vikarų pasaulėžvalgą! O tokių randasi deviniolios dešimtys nuošimčių.

— Aš tuokart buvau jau penktame kurse ir apie socialistus žinojau tiek-pat, kiek ir ansai vikaras. Žinojau, kad gyveno kitados koks tenai Prudonas, kuris savo raštuose bandė išrodyti, kad kiekviena savastis yra vagystė, ir ant to pamato remia visą savo mokslą socialistai. Be to žinojau, kad socialistai, pasekėjai kokio ten žydo Markso, yra baisiausi piktadėjai ir prigavikai, nedoriausi bažnyčios ir žmonijos priešai, menki ir bjaurūs žmonės. Taip tesuprato socializmą ir ansai vikaras. Man pasidarė gailu to gero ir godojamo Povilo, taip baisiai nupuolusio gerų žmonių akyse; o gerais žmonėmis aš tuokart laikiau visus kuningus, na, žinoma, podraug ir save, kandidatą į kuningus. Ir mano silpnoje makaulėje niekaip nesiglaudė vienas prie antro tiedu apsiereiškimu, būtent, kad Povilas yra geras ir visų gerbiamas žmogus ir podraug socialistas!....

— Taip!.... — atsiduso.

— Iššišventęs, — pradėjo vėl, — ir išėjęs, taip sakant, su žambriu į dirvą, pamačiau, kad aš esu netikęs artojas, kad man trūksta to, kas reikia artojui: neturėjau supratimo apie dirvą, mačiau stoką grūdų. Persitikirinau, kad man į proto aruodus pilta ne sveiki ir geri grūdai, bet pelai, tinkantis kiaulėms, ne sėklai. Ėjau pas savo draugus, klausiau jų ir pasirodė, kad jie nieko nežino ir neišmano, vienok mįslija daug ką žiną ir išmaną....

Klausytojai žiūrėjo į jo nuplikusį vakaro brėkštoje veidą.

Pro atdarus klebonijos langus veržėsi oran meilūs pijano balsai — tai klebono giminaitė zaidė kaž-kokį sentimentališką valcą, kuris nė kiek netiko su kuningo vikaro pasakojimu ir jausmais. Ant verandos-gi šūkavo klebonas savo storu balsu: “hop, hop! raz, dwa, trzy, pyf!”....

— Ir taip kas vakarą — pamojęs ranka klebonijos link pradėjo vikaras, — kas mielą pavakarį.... Ta pusmergė skambina kaž-kokius valcus, draskančius sielos ramybę, o klebonas, senas pusprotis, per ištisas dienas užsiima savo šunimis. Nė atsikvėpti liuosiau negalima, nė minčių sugaudyti.... Kas diena, kas vakaras.... iš proto galima išeiti.... Vienas šuo rėkauja, antras šokinėja.... Jis-pats ir už šunį bjauresnis: šuo, sykį pasisotinęs, nebeims mėsos, jisai-gi, apsikrovė pinigais iki ausų, vargiai teapžioja.... o vis dar nori, vis dar renka, vis dar su žmonėmis derisi iki devintam prakaitui....

“Hop-hop-hop! a, psiakrew!” — šūkavo storas balsas; ir girdėjosi atbalsiai šokinėjančio ant verandos šunies.

— Man aiškiai atsimesna, — tęsė kuningas, — tū

las prilyginimas, kurį girdėjau dar seminarijoje būdamas, par konferenciją. Nepamenu, kuris profesorių tuokart kalbėjo. Jai žmogus, sakė jįsai, nepasirūpina tolimesniam savo gyvenimo rūmū da jaunas budamas užtiesti tvirtus ir ištikimus pamatus, tai jo sielą galima prilyginti prie pakeleivingo žmogaus čemodano, kuriame randasi du-tris smulkūs stikliniai daigtai... Idant tie daigtai nesusikultų — keleivis prikemša į čemodaną senų laikraščių, skurlių, senos vatos, pakulų... Taip pat atrodo, sakė jis, ir kuningo siela, jai jos savininkas, da jaunas būdamas, neparūpino jai geros įtalpos, sveikų idealų, o pasikakino sausomis žiniomis iš išguldomų jam mokslų, keliomis skystomis mintimis, neaiškiu niekuo nepamatuotu jos lavinimu... Ir kiek tik sykių ateina man galvon tie žodžiai — visados matau jiems užbaigtą iliustraciją beveik kiekviename savo drauge... Štai, ar ne toks čemodanas siela mano dabartinio kelbono?... Tame čemodane net ir kelių smulkių stiklinių daigtų nerasi... o tuščios vietos pakuloms ir skurliams — visas čemodanas... Tad tų pakulų ir skurlių vietoj jis turi savo panelę ir šunis... Kiti — kortomis, pinigais, mergomis ir girtuokliavimu pripildo savo sielą... o vienas mano klebonas su savo gaspadine Domicėle eidavo karvių milžtų... Ir tokių su tuščiomis sielomis rasite devynsdešimtis devynius su puse iš šimto... Baisu, bjauru... ir išėjimo nematau...

Nelinksmi vaizdai palietė ir klausytojų vaidintuves. Vienas pasirėmė sau galvą ant kumščių, sudėtų viena ant antros ant apvalaus akmeninio altankos stalo ir žiūrėjo išplėtom akim į nupilkėjusius brėkštoje pasakotojo stovylos konturus. Antras-gi, atsirėmęs į liepos liemenį ir užmerkęs akis klausėsi liudnų akordų, kuriuos gimdė pasakotojas, išraudamas iš savo sielos skaudžią gyvenimo muziką. Jiedu abudu mįslijo ir tylėjo, neprasitarusiu nei vienu žodžiu: ar jiedu svarstė kuningo žodžius, ar žiūrėjo į savo sielų paslaptinius kampus — kas žino.

Visai jau sutemo. Pro liepų viršūnių lapus matėsi juodas dangaus skliausmas, kurį naktis, slenkdamal palengvai, dengė savo karališku rūbu, išaustu ir tamsos ir padabintų nesuskaitomų žvaigždžių daugybe.

Kuningas ilgai tylėjo, nuleidęs galvą ir atrėmęs ją į delnus. Paskui staiga, tarsi pabudęs iš snaudulio, pradėjo:

— Pereitą pavasarį nuvažiauvau pas brolių pavišėtų. Mano brolis yra ūkininkas, muzikas... turi puikią dubą — du valaku žemės — gyvena gerai... Aš jam padedu, kiek galiu. Man ten pas jį bevišint, atsitiko nelaimė: iš mano kalčios ir kvailo įsikarščiovimo prazuvo keli žmonės...

— Štai kaip atsitiko. Brolio kaimynams kažkas pripliauskėjo, kad vienas ten žemės sklypelis, palei pat mišką, priguli kaimui, reiškia — tą žemės sklypą brolis neteisingai valdąs. O mudu su broliu žinojova, kad da

ir tėvas valdė tą žemės šmota ir niekas nieko nesakė, o jokių raštų, mat, neturėjome. Na, o naujos laisvės laikuose, kuomet žmonių sukurstymui nedaug ko ir te-reikėjo, jiems prišnekėtumei žmogus būtus ir nebūtus daigtus — tad jie neduoda jam sėti ant to šmotelio... Nedaug ten ir buvo: dvi dešimtini... O maño brolis — atkaklus vyras!... jis nelabai temėgsta, kad kas jam pūstų į nosį. Kaimynai persergėjo, bet jis jų nepaklausė ir išėjo su bernu arti... Jiem beariant atbėgo iš kaimo žmonės, iškinkė arklius ir parvarė brolių su bernu ir arkliais namo. Ant rytojaus ta-pati istorija su tuo skirtu, kad jau ir žambrius suskaldė. Ir dar-gi kaimynai pasakė, kad, jai jis jų nepaklausys, tai jie jį patį su bernu apdaužysią...

Brolis įdūko. Parėjo namo nubalęs iš piktumo ir pasišiaušęs; ir mane užkrėtė piktumu.

— Ką daryti? — klausia.

— Palauk, — raminu jį, — pagalvosiva — O gal atiduoti jiems tą skiautę žemės, ar ką? Juk taip, sakau, be tam tikro pamato nepuls visas kaimas...

— Ką? atiduoti? — užsidegė. — Atiduoti jiems žemę? Gerai tau taip sakyti... tu kuningas, tau žemės, sako, — nereikia... Niekados! Nagais bei dantimis laikysiuos to žemės sklypelio, o jiems neatiduosiu!...

Dūko jis ir dar. Mažu-pamažu ir aš pradėjau karščiuoties. Kaip tai? — mįsliju sau. — Apiplėsimas! Užpuolimas! Svetimo turto nepagodojimas! Tad pamįslijęs ir tariu jam:

— Pranešk, — sakau jam, — policijai. Vaziuok miestelin ir paprašyk pristovą, kad prisiųstų ant rytojaus sargybinius, o pats su bernu išėsi artų. Kaip jie, užpuls — sargybiniai juos ir sulaukys. Sykį išgązdinti daugiau nebekiš nosies į svetimą bliūdą.

Brolis taip ir padarė.

Ant rytojaus pribuvo sargybiniai, bet taip, kad niekas apie tai nežinojo, nė mes, nė kaimynai; tur buti, aplinkui kaimo laukų apjojo. Pribuvo ir užsislėpė greitėje visai arti to nelaimingo žemės šmotelio.

Brolis, kaip aš jam patariau, išėjo artų. Neilgai tearė. Už kokio pusvalandžio laiko atbėga iš kaimo keliolika vyrų ir su ryksmu puola į brolių, į berną. Ir toje štai valandoje atsitiko nelaimė. Iš miško išpuolė keliolika sargybinių ir be jokio persergėjimo, be niekur nieko paleido du šūviu į užpuolančius... Aš negaliu užmiršti to momento... Aš buvau užlipęs ant triobos augšto ir mačiau tą visą atsitikimą... Baisu...

Keturis užmušė negyvai, o iš septynių sužeistų du pasimirė ant rytojaus...

Vikaras suspaudė žemai nusvirusią galvą delnais ir kurčiai-sunkiai sudejavo. Klausytojams pasirodė, kad jis verkia.

Patylėjęs valandėlę, vėl atsiliepė:

— Nuo to laiko aš neberandu sau vietos. Naktimis aš matau tuos žmones... ypač vienas, senas Petras,

kuris man, kuomet buvau da maažs, iš karklų vamzdžius išskudavo... jis mane žūdo... sukruvintas veidas... ant katos ištryškę smegenys... Jie visi priartina prie mano lovos, sustoja eilėje... visi šeši... ir žiūri į mane savo įdubusiomis pajuodavusiose kaktose akimis... žiūri jie į mane ir nieko nesako... Aš tuokart iš proto einu. Bandžiau melsties — bet malda nieko negelbsti... ir į ką melsties? Aš juk nustojau tikėjimo dar seminarijoje...

Ant verandos sunkiai vaikščiojo klebonas. Pro atdarus langus šokiai puldinėjo į tylaus vakaro vilnis pijano balsai: panelė skambino krakoviaką.

Auksinės žvaigždės meiliai žiūrėjo į besirengiančią pailsin žemę, pridengtą aksominiu vasarinės nakties apdangalu. Retkarčiais iš seno ir apipuvusio bažnyčios bokšto atsiliepdavo pelėda ir jos nuobodus "uliu-uliu! u-u-u-u!" draskė apielinkės ramybę.

1909 I.

GYVENIMO ATBALSIAI.

(*Chronikos lapeliai*).

Nemažą sukėlė triukšmą Europoje du gana svarbiu apsiereiškimu: Vatikano incidentass su Vokietija bei įtempti santikiai tarp Vatikano ir Ispanijos. *Vokietija pasijuto išeista Vatikano išleistąja* enciklika, kurioje yra garbinamas šv. Karolis Borromeus, kovojęs savo laike su besiplatinančiu jau liuteranizmu. Kad Vatikano diplomatai išleido encikliką paminėjimui vieno įžymių bažnyčios ramsčių — tame nėra nieko įstabaus. Įstabu tik tai, kad tiems diplomatams XX metšimtis neatrodo XX metšimčių; jų raštas taip aštriai užsipoelė ant reformacijos, sukėlusios visą Europą ir beveik mirtinai sužeidusios Romos galybę, kad nenoromis žmogus persikeli į viduramžius, kuomet popiežiai pagal savo norą ir išrokaviną dalino karalių karūnas kam norėjo, o movė jas šalin nuo galvų tiems, kurie nepatiko Petro įpėdiniais. Amžinai užgautas ir reformacijos pusiau perskeltas Romos sostas po šiai dienai negali pamiršti opios žaizdos; dar šiandieną ją jaučia ir dėl jos kenti. Bet-gi veltui. Šiandieniniai politiškai santikiai įgijo visai skirtingą išvaizdą: ten, kur kitą sykį būtų mestas interdiktas, ta daug lošusi anatema, popiežiai nulenkia galvą ir, nebejausdami savo rankose fiziškos spėkos, nusileidžia. Tas pats ir šiame atsitikime. Nuo sosto augštumos spjauta reformacijai veidan, išniekinta Liuteris, jo pasekėjai ir atskilę nuo jo mokslo sektos. Užprotestavus gi vokiečiams, nuo to paties sosto augštumos (ne taip jau balsiai, par pasiutinius) pasakyta, kad Vokietijoje popiežiaus enciklika nebus apskelbta žmonėms. Ar tai nėra smūgis? Ypač skaudžiai atjausti turi panašų smūgį tas, kurio pirmta-

kūnų žodis purtino Vokietiją. Atsiminus popiežių santikius su Germanijos valdonais, Romos imperatoriais, Fridrikiu II, ar ir su Henrikiu IV, kuris turėjo pėsčias pereiti Alpų kalnus, kad pasiektų Kanosą ir išmeldus pas popiežių Gregorą VII (Hildebrandą) atleidimą ir anatemos nuėmimą, ypač atsiminus tuos santikius, Vatikano senas kalinys turėjo pajusti, kad jo svietiškoji galybė numirė ir palaidota tapo. "Viena bėda ne bėda", sako patarlė. Veik vienu laiku su Vokietijos incidentu, kaip kokia šmėkla, tarsi ugninė ranką, rašanti "mane, tekel, fares", *pasikėlė prieš popiežių Ispanija*. Pareikalavo ji, kad bažnyčios galva teiktų peržiūrėti podraug su Ispanijos valdžia kitados tarp jų įvykusių sutartį, sulyg kurios Ispanijoje pripažinta viešpataujančiu katalikų tikėjimą. Nenoromis reikia pripažinti, kad Dievas pradėjo mylėti Vatikaną; žmonių yra sakoma: ką Dievas myli, tam ir rykščių duoda. Dar nepasibaigė bažnyčios bėdos Prancūzijoje, jau sukilo klegesys Vokietijoje, jau ištikimiausia Ispanija pakėlė nuo amžių primintą ir apspjaudytą veidą. Kas nežino, kad "Viešpaties šuo" (Dominus-viešpats, canis-šuo: dominicanis) tėvas Tamas Torkvemada (Torquemada, de Turrecremata) dar 1483 m. buvo popiežiaus Siksto VI paskirtas generališku inkvizitoriumi Ispanijoje? Kas nežino, kad tas šūnytis, išžūdęs tūkstančiais nekaltų vyrų, moterų, senių ir kūdykių, sutvarkė dar 1232 m. įvestą Ispanijoje šventą inkviziciją? Kas nežino, kad Ispanijoje šventoji inkvizicija siaubė ilgiau ir aršiau, negu kur kitur; kad, pasidėkavojant persekiojimui XV ir XVI žydų ir maurų metšim., Ispanijos gyventojų skaitlus 70 metų bėgyje nupuolė nuo 10.000.000 iki 6.000.000? Kas nežino, kad dar pernai Ispanijos valdžia, veikdama po visagalinga bažnyčios batutą, nužudė Ferrerą? Kas to viso nežino, tas gal nesistebi iš dabar atsitinkančių Ispanijoje dalykų. Nėra abėjonės, kad pralietasai Ferrero kraujas pramazgojo Ispanų akis ir tasai jo kraujas išves Ispaniją iš siauro tako į platų apšvietos ir gerovės viešelį.

* * *

Maskolijos valdžia, nuo senai jau griežusi danti ant Finlandijos (Suomijos), galų gale suėdė jos laisvę: atėmė nuo finų jų politišką savystovybę. Akyva yra, kad Dūma sutiko ant to. Negalima ant Dūmos suversti kalčios: pažangesnioji jos dalis kiek galėjo spyresį prieš valdžios dūmon įneštą sumanymą Finlandijos klausime. Iki tam priėjo, kad kairioji ir centro dalis visai apleido mirtiną Finlandijai posėdį; apleido dėlto, kad nebuvo galima žodžio ištarti prieš valdžios sumanymą. Net iš vienos dešinųjų partijos (spaliečių) atsirado 23 žmonės su jautresne sąžine: jie balsavo prieš valdžios "kultūrinį" užpuolimą ant nelaimingos šalies. Valdžios pusę laikė 164 dešinųjų atstovų. Kitaip sakant, vienbalsiai dešinoji dūmos dalis padarė galą ilgai jau per-

sekiotai ir kankintai provincijai. Kaikurių optimistų dar vis vienur kitur atsiliepiama apie autonomiją Lenkijai, Lietuvai ir Ukrainai; bet tie žmonės, tur būti, nemato to, kad, jai valdžia atima autonomiją nuo šalies, turėjusios ją, tai apie suteikimą autonomijos šalims dar jos neturinčioms — kalbos negali būti. Tasai pasibjaurėtinasis faktas pasako, kad Maskolijos valdžia, pasisamdžiusi sau į vairininkus Petrą Arkadjevičių Stolypiną, dvarponį iš Lietuvos, jaučiasi tvirta, ir mato, kad dabar pasmaugta revoliucija nelabai veikia tepasikels.

* * *

Dro Vinco Kudirkos raštai jau išėjo iš spaudos ir atkeliavo Amerikon. Neminėdami nieko apie įtalpą — tai mūsų kritikų dalykas — negalime tylėti apie šito išleidimo viršutinę išvaizdą. Iki šiam laikui lietuviai dar neturėjo taip puikaus ir taip didelio leidinio, kaip kad daktaro Vinco raštai. Tokio veikalo nebūt galėjusi išleisti viena ypata; ir jai būtų tai padariusi, tad nebūtų nė to artizmo, kokį suteikė leidiniui Mauderodės spaustuvė, nė tos daugybės paveikslų (kaikurie jų yra tikrai gražūs), puošiančių išleidimą. Vienas tik dalykas šiek tiek gadina darbą: daug kur pasiliko korektos klaidų. Vis-gi reikia pasakyti, kad Tėvynės Mylėtojų Draugystė į gan trumpą laiką yra atlikusi didelį, brangų ir prakilnų darbą.

* * *

500 m. sukaktuovės nuo mūsų ties Žalgiriu įvairiose lietuvių kolonijose yra puikiai apvaikščiojamos. Nemanome, kad nors kur lietuviai, rengdami tuos apvaikščiojimus, džiaugtus, atsiminę, jog senovėje dingo karės lauke daugybė gyvasčių, jog tame skaitliuje greta kryžėvių žuvo ir mūsų tėvai. Ne, tie apvaikščiojimai ne vienam rimtai gyveniman žiūrinčiam žmogui paduoda didelį klausimą: kiek mes nužengėme priekin nuo 1410 m. iki 1910 metų. Ar mūsų tauta augštai pasikėlė? Ar, pasiliosavę iš po vienos galybės, apsiginklavusios kardu ir juodu kryžiumi ir žūdžiusios mus dangaus ir Dievo vardu, nepatekome į kitą vergiją? Ant tų užklausimų atsakyti galima tik toj prasmėj, kad mes veik nieko neatsiekėme. Net, galima yra pasakyti, dabar iš kai kurių atžvilgių mes žemiau stovime, negu mūsų seneliai. Mēs pergyvenome XIX metšimtį, kuris užsirašė historijoje elektrikos amžium; dabar gyvename XX, tame didžiausių žmogaus pagaminamų stebuklų amžiuje — ir vis mes nekultūriniai žmonės esame. Nėra tai sakoma į visą mūsų tautą; tik į jos "vadovus", "meilės ir šviesos" apaštalus. Štai keletas pavyzdžių. *Philadelphijos* lietuviai surengė ant 15 liepos apvaikščiojimą ir užskvieta kalbėti d-rą J. Šliupą. Jam atvažiavus *Philadelphijon*, pasirodo, kad salės negauna lietuviai: kun. Milukas, tautietis, "Žvaigždės" leidėjas, nemaža pasidarbavęs lietuvių tarpe, kreipės į policiją ir pranešė jai, kad, jai kalbės Šliupas, tas baisiausias

"anarchistas", iškils riaušės, neužteks ir 500 policijos! Vienok gi prakalbos atsibuvo, apie riaušės niekas, gerbiamą "kultūros" nešėją išskyrus, nė nemanė. *Scranton* lietuviai tokį pat apvaikščiojimą turėjo 17 liepos. Apvaikščiojimą rengė 7 draugystės. Komitetas pasamdė salę, St. Mary's Hall, iš angsto, ir 14 VII salės užveizda pranėša, kad salės lietuviai negauna ant sutartos dienos. Kaip, kas, dėlko? Štai kur šuva užkastas: Augščiausias Pennsylvanijos teismas apskelbė ištarmę, sulig kurios nelaimingi lietuviškos bažnyčios mūrai priklauso parapijai, o ne vyskupui; tą dalyką parapija apkalbėjo 13 VII ir nutarė siųst pas vyskupą žmones kuningo reikalautų; o 14 VII — salės neduoda! Mat salė priklauso kokiai ten bažnyčiai, gi bažnyčia — vyskupui. O juk tarp vyskupo ir žmonių-lietuvių yra dar ir advokatėlis, vietinis kuningas, nepamiršęs nekultūriniais žodžiais bažnyčioje išgarsinti rengiamą apvaikščiojimą. Iš tikrų apvaikščiojimas atsibuvo kitoj vietoj ir taip puikiai, kaip niekad: vietiniai žmonės nepamena tokio puikaus ir skaitlingo (su virš 2000 žmonių) susirinkimo. Apvaikščiujime dalyvavo rūsinų burelis su dviem savo kuningais; iš to žmonės galėjo persitikrinti, kad į mūsų tautiškas šventes ateina svetimtaučiai kuningai ir išreiškia mums savo simpatiją, tuo tarpu musiškiai, mintantie iš mūsų, nesidrovi plūsti bažnyčiose ant visų, kas drįsta dalyvauti panašiuose susirinkimuose. O apie jų pačių dalyvavimą — verčiaus tylėk.

Chronos.

Sis bei tas.

¶ *Halley'o kometa.*

Jau Halley'o kometa pasislėpe nuo mūsų akių; tik 75 metams prabėgus mūsų ainiai turės progą ją išvysti vėl. Su koku greitumu ji bėga nuo mūsų į beribę, parodo sekančios kelios skaitlinės. 3 birželio ji buvo 56.000.000 mylių atstumo nuo mūsų žemės; 21 birželio ji buvo taip toli nuo žemės, kaip ir saulė yra. 7 liepos ji perbėgo Marso taką; 1 rugpiučio nuo kometos iki žemei jau 191.250.000 mylių. Gi 11 rugsėjo (pernai tą dieną pirmučiausiai išvydo Halley'o kometą astronomas Wolf ir Heidelbergo) tarpas nuo žemės iki kometai sieks 350.000.000 mylių.

¶ *Kaip žmonės pinigų taupoja.*

Beveik kiekvieną ateivį Amerikon lydi noras kiek užsidirbti ir susitaupyti skatiko. Ir dabartinis draugijos surėdymas verčia žmones rūpintis apie savo senatvę ir parengti tai sau tai savo šeimynai ramėsnę ateitį. Kadangi šiandiena tas nėra atsiekiama kitoku būdu, kaip tik turto taupymu, tad ir renka ma auksas, kiek galint. Amerikoje taupymas yra labai prasiplatinęs. Taip 1909 metais Suv. Valst. bu-

vo 1703 taupiami bankai, kuriuose 8.831.863 depozitoriai turėjo sudėję 3.713.405.709 dolarų; ant kiekvieno depozitorio išpuola \$420.45, arba ant kiekvieno Suv. Valst. gyventojų (viso gyv. pagal 1900 censo buvo 76.303.387) išpuola po \$4878. Peržvelgus Suv. Valstijų bankų statistiką patėmyjama, kad 1830 m. taupiamų bankų tebuvo 36, depozitorių 38.085 ir sudėtų piningų \$6.973.304; par 80 metų žymiai pakilo taupymas. Sulyginus Suv. Valstijas su kitomis šalimis, matoma, kad nė vienoj šalyj nėra tiek sutaupiamų piningų, kaip čia, nors kitur depozitorių skaitlius yra kur kas didesnis. Paveizdan, Prancuzijoje depozitorių 12.847.599 — piningų sudėta bankuose ne pilnas bilijonas; Vokietijoje — depozitorių 18.658.460 — piningų sudėta — 3.191.882.000 ir t. p. Ant kiekvieno šalies gyventojų sutaupytų piningų išpuola šitiek: Šveicarija — \$78.63, Vokietija — 51.79; Danija — 73.95; Norvegija — 49.67; Austrija — 40.53; Švedija — 34.81; Prancūzija — 24.48; Belgija — 23.63; Anglija — 23.08; Italija — 19.69; Vengrija — 19.11; Čili — 6.73; Maskolija — 4.15; Ispanija — 2.04; Bulgarija — 1.59; Rumunija — 1.70; Aegyptas — 18c. Greta tų turtų mūsų visur pasaulėje užiname laisvą beturtą; taip:

¶ *Beturta* gana yra prasiplatinęs ir Suv. Valstijose. Čion negalime paduoti skaitlinių apie bepastogius beturčius; statistikoje užiname tikrai skaitlines beturčių, užlaikomų prieglaudose. Iš viso Suv. Valstijose prieglaudose užlaikoma 81.764 (52.444 vyrų ir 29.320 moterų); tame skaitliuje čia gimusių 42.205; baltų žmonių — 74.854 ir spalvotų rasų — 6.910. Kitose pasaulės šalyse pauperizmas yra dar labiau prasiplatinęs. Štai kelios skaitlinės: Anglija ir Škotlandas — 906.000; Maskolija — 350.000; (reikia pastebėti, kad čion neįtraukta milžiniškas skaitlius visokių elgetų, k. a. šiaip elgetų, elgetaujančių vienuoli ir t. p.); Vokietija — 320.000; Austrija — 290.000; Italija — 270.000; Prancūzija — 290.000; Airija — 109.000; Nederlandai — 85.000. Iš tų pavargėlių susidėtų puiki armija: 2.620.000!

¶ *Žydai ir elektrybė.* Biblija betyrinėjant susekta, kad žydai žiloje senovėje turėjo gana aiškų supratimą, apie elektrybę ir kaip iš jos naudoties. Ant šventnamių, šiaip stulpų ir augštų būdinkų žydai įtaisydavo perkunsargius ir tas metalines adatas suvienydavo ar tai su vandeniu, ar tiesiog su žeme. I kningoje "Paralipomenon" pasakojama, kaip Salomono kvieštas Iramas iš Tyro nuliejo dvi augšti kolumni (18 mastų augščio) iš vario; ant tų augštų varinių kolumnų užkeldinęs tasai Iramas dvi varini boži, katra 5 mastų augščio. Bet to dar padaręs jis ir rezervuarą vandeniui. Pas Maizių (kn. IV, persk. 21) pasakojama, kaip, žydams pasiekus Edomo šalį, rūstusis

Dievas pasiuntęs ant savo išrinktosios tautos ugninius žalčius, kurių dasilytėjimas buvo mirtinas. Čia kalbama ne apie ką kitą, kaip apie perkuniją. Tuokart Maizius padarydinęs varinį žaltį ir užkores jį ant augšto stulpo; nuo to laiko varinis žaltys prarydavo visus ugninius ir niekas žydų daugiau nebežuvęs nuo anųjų. Čia aišku, kad Maizius padarė perkunsargį.

Ne labai senai susekta, kad žmogus, apsirengęs tam tikrai padarytu metoliniu tinkleliu, visai be pavojaus gali būti prie didžiausio elektrybės išsidėstymo: elektrybė nepaliečia žmogaus ir patenka žemėn par metalinį tinklelį. Biblijoje yra aprašoma šventoji vieta žydų bažnyčioje; toje vietoje laikyta Dievo įsakymai ir kitokie šventi žydų religijos daiktai. Toliaus minima, kad kas paliečia tą švenčiausią vietą, tas puola ant vietos negyvas; paliesti ir vidun įeiti galėjo tikrai kuningai. Pasirodo, kad ta šventoji vieta buvo atmosferinės elektrybės prikrauta. Padaryta ji buvo taip: akacijos medžio skrinė iš viršaus ir iš vidaus aptraukta auksu; ant viršaus tokio būdinko budavo metalinė adata, par kurią rinkdavosi į auksą atmosferinė elektrybė. Žinomas dalykas, kad, šiaip palietus šio būdinko sienas, kiekvienas nuo elektrybės neapsisaugojęs turėjo žūti. Gi kuningai, kaip matyt iš aprašymo, buvo gana gerai apsaugoję. Jų rūbai buvo padaryti iš audeklo, turinčio savybę kiek aukso; apsirėdydami jie turėdavo gerai surišti rūbus, kad viršutinioji dalis gerai susiglaustų su apatine, per ką pasidarydavo geras kontraktas; net kelis syk yra kartojama, kad viršutinioji rūbų dalis privalo būti suvienyta su apatine tam tikrais *Metoliniais* lenciugėliais. Toliaus sakoma, kad taip turi apsirėdyti Aaronas ir jo sūnus; įeidami į šventąją vietą, — jie nemirštą. Syki du Aarono sūnu, Nadabas ir Abigu įėjo tenai šiaip lininiais rubais pasirėdę; tad "ugnis išėjo iš Viešpaties ir sudėgino juos, ir jie numirė Viešpaties akvaizdoje". (III Maiz. — kn. persk. 10). Apie mirties atsitikimą pasakojama ir Paralipomenon I kningoje, persk. 13, kur sakoma, kad koksai ten Oza, matydamas, kad šventoji vieta, vežama ant vežimo, kryptelėjusi šonan, ir basibijodamas, kad ji nenuvirštų, parėmė ranka ir tuoj puolė negyvas. Šiaip žmonės žuvo nuo skrinės, kuningai-gi — ne.

Tas pats galima yra pasakyti ir apie aukkurą, ant kurio deginta aukos; prie jo ir gi buvo draudžiama eiti ir paliesti. Aukkurą smilkinimui ir-gi buvo padarytas iš akacijos medžio ir aptrauktas auksu. Tarpe gi smilkalų pažymėta terpentinas — dalykas greitai užsidegęs; aišku tad, kad su pagalba terpentino ir elektrybės atsilikdavo Biblijoje pasakojami aukos užsidegimai be ugnies: ugnis nužengdavo, anot Biblijos, nuo dangaus ir sunaikindavo auką. Apie tokius

atsitikimus skaitome III Mažiaus ir I Paralipomenon kningose.

Šitas žinias paduoda mėn. laikraštis "Viestnik Znaniya" (No. 2, 1910), paėmęs ją iš prancuziško žurnalo "L'electricien". Straipsnio užbaigoje sakoma, kad šaltesnio krašto gyventojams toji žinia gali pasirodyti kiek įtempta, neteisinga, jai jie Palestiną spręs pagal savos šalies klimatą. Vienok gi, jai paimti atidžion tai, kad ir šaltesnėse šalyse buvo bandyta rinkti atmosferinę elektrybę ir tas turėjo pasekmes net ir giedros laike, tai kiekvienas sutiks, kad žydai galėjo turėti artimą pažintį su elektrybe. Tą pažintį Maizius sėmė pas aigyptėnus, kurių tarpe pats užaugo ir mokinosi.

MELODIJOS.

Lyg už jūrų mėlinųjų,
Lyg iš dugno jų tamsaus
Skrieja atbalsiai švelnieji
Malonieji, slaptingieji —
Gimdo man jausmus vidaus
Skaudulio baisaus....

Kazinkur, kazinkur bus radus šventoji sostinė....
Kazinkur ištroškusių alkaną siela pagirdžius,
Jai penas atgavus.... Kazinkur žvaigždė rytinė,
Kazinkur ištroškusių alkaną sielą pagirdžius,
Kad rasti mokėčiau, kur mano saulutė auksinė....

Skrieja atbalsiai švelnieji,
Malonieji, slaptingieji....

Bet kur bus jie gimę, kur dingęs jų didis šaltinis?
Kad jojo pasiekus, tiek trokšta išilgusi siela!....
Tiek drasko krūtinę išskristi šaukiąs, begalinis
Ilgėjimos skausmas!.... Ak skridus nuskrigus būt miela....

Be paliaubos jie vis plaukia....
Malonėja,
glamonėja
Ir tolybėn kur tai šaukia....

Ak, ten-gi, tenai, kur neaiški bąluoja tolybė,
Kur pločiai, kaip jūros, kur gema tas aidas šviesusis,
Šaukiąs, maloningas.... ak ten mano dvasios šventybė
Ir jai gal Dievonamis — sieloms malonių gaususis!....
Tik kodėl, o kodėl sparnosna užmirus galybė?!....

Skrieja atbalsiai švelnieji
Malonieji, slaptingieji —
Gimdo man jausmus vidaus
Skaudulio baisaus. —

1908.

Kalėdų Kaukė.

Antons.

Mano rozės liepia sveikinti tave.

"Mano rozės liepia sveikinti tave,
Mano rozės raudonos ir baltos...."

Aš nupirkau rozes.... Dėlko? Aš ir pats nežinau....

ĖJau pro kazinkokį langą, kur buvo gėlės.... daug gėlių.... šviežios.... jautrios.... žydinčios....

Aš priėjau prie lango. Sustojau. Žiūrėjau.

Viduj blizgėjo elektros šviesa, ir mirgančioje, baltoje šviesoje gėlės žydėjo.... daug gėlių.... šviežios.... jautrios.... žydinčios....

Ir tarp gėlių pamačiau aš moteris.... dvi moteris.... jaunos.... jautrios.... žydinčios....

Aš stovėjau ant gatvės.... tamsoje, bet jos — it sniegas, baltoje šviesoje.... tarp gėlių....

"Jai tu būtum norėjęs, tu būtum atsiuntęs man gėles, bet tu nenorėjai...." aš ūmai atsiminiau tūlos mergaitės žodžius.... tūlą mažą išmėtinėjimą....

Ir tai — sakė jinai:

"Mano rozės liepia sveikinti tave,
Mano rozės raudonos ir baltos...."

Ir taip užsiliko tie žodžiai mano atmintyje.... mano širdyje.... mano sieloje....

Aš įsimylėjau į jos žodžius.... į šituos dailius žodžius.... nes tai buvo truputis iš jos sielos.... o jos siela yra skaisti.... laisva.... daili....

Ir aš įėjau ten, kur dvi žydinčios moteris par-davinėjo žydinčias gėles.... Ir aukso piningais aš mokėjau už žydinčias gėles. Bet man nebuvo gaila skaisčių piningų, nes aš pirkau gėles jai.... savo mergaitei....

Ir po to aš išėjau ant gatvės.... tamsoje.... į juodąją tamsą su blizgančiomis liktarnų akimis....

Kur buvo jinai?....

Kur?....

Metai buvo praėję.... ilgi metai.... Skausmų šaltiniai buvo atsidarę ir užsidarę ir vėl atsidarę....

Kur buvo jinai?....

Kur?....

Nei vienas negalėjo man apie tai pasakyti. Ir ar ji žinojo, jog aš ją myliu?... Ar ji žinojo, jog par visus tuos ilgus metus, tarsi saulėto pavasario mirgesys visur ėjo kartu su ja mano meilė?....

Ne....

Aš užlipau viršun, į savo mažą būstelį ir paslėpiau gėlėse savo galvą....

Aš paslėpiau gėlėse savo galvą ir verkiau....

Kuomet aš nusiraminau — ant gėlių žiedų buvo, it pavasarinė rasa.... Tai buvo mano ašaros.... mano meilės ašaros....

Aš paslėpiau gėlėse savo galvą ir verkiau.... mano galvoje gi sukosi viena vienintėlė miela mąstis:

Mano rozės liepia sveikinti tave,

Mano rozės raudonos ir baltos....

Vertė Menkutis.

Vakarų Europos Lietuvių Mokslaeivių Savitarpinės Pašalpos Draugija "Parama".

Istatai.

I. 1. Vardas: Lietuvių Mokslaeivių Savitarpinės Pašalpos Draugija "Parama".

2. Draugija veikia tarp Vakarų Europos lietuvių mokslaeivių.

II. 3. Draugijos tikslas: Pagerinti materialinį narių būvį.

Pastaba. Draugija veikia neprigulmingai nuo politikos partijų.

4. Tam tikslui Draugija: a) suteikia savo nariams paskolą trumpam laikui, o pagal išgalės ir ilgesniam — iki mokslo pabaigimui; b) rūpinasi padėti savo nariams įgyti iš įvairių "mokslaeivių šelpimo draugijų", įstaigų ir pavienių žmonių paskolą mokslo pabaigimui; c) rūpinasi surasti savo nariams darbą vakacijų laike ar mokslą pabaigus; d) rūpinasi pagal išgalės sergančiųjų narių likimu ir e) įsteigia informuojantį apie mokyklas biurą.

III. 5. Draugija susideda iš tikrųjų narių ir narių rėmėjų.

A. Tikrieji nariai.

6. Tikraisiais nariais gali būti Vakarų Europos lietuviai mokslaeiviai vyrai ir moteris.

7. Jai kuriame mieste yra keli nariai, tai jie tveria

kuopą, kurios atstovas surenka mokesčius susineša su valdyba ir tt.

8. Narius priima Draugijos valdyba ar jos kuopa.

9. Kiekvienas tikrasis narys mokslo metų pradžioje įmoka draugijos kason 2 rub. — 5 kron. — 5 fr. 33c.

10. Nariai rūpinasi Draugijos plėtojimu.

11. Narių priedermė suteikti žinias informacijos biurui.

12. Narių priedermė gražinti paskirtam laike paskolę; ilgesniam gi laikui paimtą paskolę narys privalo sugražinti ne vėliaus kaip į tris metus mokslą pabaigus.

13. Paskolės, paimtosios, Dr-jai rekomenduojant, nuo mokslaeivių šelpimo draugijų, įstaigų ir pavienių žmonių turi būti jiems gražinamos paskirtame laike, jiems gi atsisakius priimti — Draugijai.

B. Nariai rėmėjai.

14. Nariu rėmėju gali būti kiekvienas žmogus, draugija ar įstaiga, įmokanti draugijos kason 4 rublius — 10 kronų — 10 fr., 66 cent.

IV. 15. Draugijos turtas susideda iš:

a) Tikrųjų narių ir narių rėmėjų mokesčių.

b) Aukų.

c) Įeigų iš rengiamųjų vakarų, atskaitų ir tt.

Draugijos Valdyba.

16. Draugijos valdybą renka kasmet tikrieji nariai lapkričio mėnesyje per referendumą.

17. Draugijos valdyba susideda iš 5 narių: pirminko, izdininko, sekretoriaus ir dviejų vald. narių.

18. Pirmininkas, izdininkas ir sekretorius renkami iš to miesto, kur gyvena narių dauguma.

19. Valdybos nutarimai tiesoti trims nariams sutikus.

20. Valdyba veda informacijų biurą.

21. Valdyba kasmet išdirba ir išsiuntinėja nariams taisykles, pagal kurių dalinamos paskolės.

22. Kasmet Valdyba išduoda atskaitą kuopoms ir visuomenei per laikraščius.

23. Draugijos nariai per referendumą sprendžia apie svarbesnius Draugijos reikalus, išriša kilusius valdybos veikime nesusipratimus, sprendžia apie įstatų permainą.

24. Referendumą tvarko Draugijos valdyba.

25. Pamatiniai Draugijos įstatai (1—4) negali būti permainomi be dviejų trečdalių narių sutikimo.

26. Draugijai nustojus gyvuoti, jos turtas pereina į rankas draugijos su panašiu tikslu.

Prisiųsti Paminėjimui Raštai.

"*Tabakas*, — kaip jis žmonėms kenkia? Liaukime rūkę!" Pagal A. Apolovą ir daugelį iš gyvenimo patyrimų parašė K. Stiklelis. Boston, Mass. 1909 m. 63 pusl., kaina 20c. Visą šitos kningelės išleidimą išleidėjas įnešė į "Laisvosios Minties" Bendrovę, kaip įmokėjimą už akcijas.

"*Naujos ir Gražios Dainos*" surėdė B. Demerackas. Turtu ir spauda T. P. Križanaucko, 38 E. Centre str. 1910 m. 153 pusl.

"*Dvejios laidotuvės, dveji palaikai*, vaizdelis. Parašė Žemaitė. Vilnius, 1910 m. 37 pusl., kaina 10 kap.

"*Mūsų gerasis*" dviejų veikmių komedija. Parašė Žemaitė. Vilnius, 1909. 26 pusl. kaina 10 kap.

"*Kaip sodas sodinti*", parašė Studentas. Vilnius, 1910. 24 pusl., kaina 5 kap. Tris pastarosios kningelės — tai "Lietuv. Ukin." išleidimas.

"*Ukininko daržas*", pagal Št. parašė Studentas. Vilnius, 1910. 47 pusl., kaina 15c.

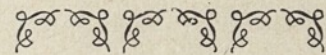
"*Girtybė tarp vaikų ir kova prieš ją*", parašė Kun. K. Marma. Katalikų Draugijos "Blaivybės" leidinys N. 5, Kaunas, 1910 m. 13 puslapių, kaina 5c.

"*Ar aš turiu dūšią?*" pagal E. Duplessy parašė

Kun. J. Gerutis. Šv. Kazimiero Draugijos leidinys N. 85. Kaunas, 1910. 21 pusl., kaina 4 kap.

"*Girtybė ir kova prieš ją Lietuvoje*", parašė kun. P. Kemėšis. Katalikų draugijos "Blaivybės" leidinys N. 3. Kaunas, 1910. 44 pusl., kaina 10 kap.

"*Dievo rykštė ir Malonė ir Girtuoklių sueiga*", Vysk. Antano Baranausko (Jurkšto Smalausio). Spaudon prirengė ir prakalbą pridėjo Adomas Jakštas. Švento Kazimiero Draugijos leidinys N. 82. Kaunas 1910. 35 pusl., kaina 10 kap.

Fontenelle pasakė: *prieš didelį poną nulenkiau galvą, bet mano dvasia nenusilenks.* Aš gi galiu pridėti: prieš šiaip sau žemo luomo žmogelį, kurį matau augščiau doroje pakilus, negu aš pats jaučiuosi, *mano dvasia nusilenkia*, ar noriu, ar ne, nors ir kuoaugščiau siai kelčiau galvą.

E. Kantas.

Jokiais piningais nėra galima apmokėti gerą darbą; nesa tas, kuriam gerai padaryta, niekuomet negali atimti savo geradriui nuopelno, t. y. to, kad jis savame laike gerai yra padaręs.

E. Kantas.

Patraukimas prie lepumo yra žmogui blogesnis už visas gyvenimo negeroves. Todėl tatai yra labai svarbu pripratinti vaikus nuo mažens prie darbo.

E. Kantas.

Lietuvos Typai.

The Lithuanian Monthly Magazine "LAISVOJI MINTIS"

(FREE THOUGHT)

Published on the 28th of the month
preceding month of issue.
At Chicago, Ill. & Scranton, Pa.

BY

The Lithuanian Publishing Association "LAISVOJI MINTIS"

President A. GRYBAS. Treasurer Dr. J. ŠLIUPAS.
Secretary V. K. RAČKAUCKAS.

Yearly Subscription Rates.

In the United States	\$2.00
Foreign Countries	\$2.50
A single copy	20c.

Advertising Rates On Application.

Adresse all communications

"LAISVOJI MINTIS"

1401 No. Main Ave.,

SCRANTON, PA.